



**FAKULTA PRÁVNICKÁ**  
ZÁPADOČESKÉ  
UNIVERZITY  
V PLZNI

## **DIPLOMOVÁ PRÁCE**

*Legislativní úprava nevýdělečného  
sektoru v komparaci s evropskou právní  
úpravou*

**Bc. et Bc. Martin Brejcha**

**PLZEŇ, 2013**

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „*Legislativní úprava nevýdělečného sektoru v komparaci s evropskou právní úpravou*“ zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

V Plzni dne 6.3. 2013

Bc. et Bc. Martin Brejcha

---

## **Poděkování**

Chtěl bych na tomto místě poděkovat JUDr. Anně Outlé za její vstřícný přístup, Mgr. Janu Legovi, Ph.D., jehož přednášky z problematiky neziskového sektoru jsem navštěvoval a v neposlední řadě své rodině za nekonečnou trpělivost.

# Obsah

Obsah.....	4
Úvod.....	7
1. Nevýdělečný sektor.....	9
1.1 Definice pojmů.....	9
1.1.1 Neziskový sektor.....	9
1.1.2 Občanský sektor.....	11
1.1.3 Občanská společnost.....	13
1.1.4 Nevýdělečný sektor.....	14
1.1.4.1 Historický exkurz.....	15
krize sociálního státu.....	17
krize rozvoje.....	18
krize životního prostředí.....	18
krize socialismu.....	19
komunikační revoluce.....	20
revoluce ekonomického růstu.....	20
1.1.5 „Třetí sektor“ a jeho definice.....	21
1.2 Neziskové organizace v právním řádu ČR.....	30
1.2.1 Sdružení podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů.....	31
1.2.1.1 Historický exkurz.....	31
1.2.1.2 Prameny.....	33
2. Právní úprava obecně prospěšných společností.....	35

2.1 Definice o. p. s. ....	36
2.2 Založení obecně prospěšné společnosti.....	37
2.2.1 Náležitosti zakládací smlouvy nebo zakládací listiny.....	37
2.3 Vznik obecně prospěšné společnosti.....	39
2.4 Zrušení, likvidace a zánik o. p. s.....	40
2.5 Ředitel.....	42
2.6 Správní rada.....	42
2.7 Dozorčí rada.....	44
2.8 Spolková úprava podle nového občanského zákoníku.....	45
2.8.1 Korporace.....	46
2.8.1.1 Práva a povinnosti členů.....	46
2.8.2 Spolek.....	47
2.8.2.1 Založení spolku.....	48
2.8.2.1.1 Ustavující schůze.....	49
2.8.2.2 Vznik spolku.....	49
2.8.2.3 Členství.....	49
2.8.2.4 Orgány spolku.....	51
2.8.2.4.1 Neplatnost rozhodnutí orgánu spolku.....	53
2.8.2.5 Zrušení spolku.....	54
2.8.2.5.1 Likvidace spolku.....	55
2.8.2.6 Fúze spolků.....	55
2.8.2.7 Rozdělení spolku.....	57

2.8.3 Ústav.....	57
2.8.3.1 Definice.....	58
2.8.3.2 Založení ústavu.....	58
2.8.3.3 Vznik ústavu.....	59
2.8.3.4 Ředitel.....	59
2.8.3.5 Správní rada.....	59
2.8.3.6 Výroční zpráva.....	61
2.8.3.7 Zánik ústavu.....	61
3. Právní formy neziskových organizací v EU.....	61
3.1 Základní pojmy.....	62
3.1.1 Evropské asociace a sítě neziskových organizací.....	63
3.2 Mezinárodní prameny práva na sdružování.....	64
3.3 Komparace legislativy ČR s politikou EU.....	66
3.4 Úprava neziskového sektoru ve vybraných státech EU.....	67
Závěr.....	74
Resumé.....	75
Seznam použité literatury.....	76

## Úvod

Diplomová práce se věnuje tématu nevýdělečného sektoru a úpravě spolkového práva v právním řádu ČR.

Význam nevýdělečného sektoru v České republice neustále roste. Hlavní pozornost právní nauky je však, kvůli jejich nespornému hospodářskému významu, věnována především obchodním společnostem. Tento fakt odsouvá problematiku neziskového sektoru z centra hlavní pozornosti, jeho funkce je však stěží zastupitelná a počet subjektů nezanedbatelný.

Neziskový sektor je velmi rozmanitý, jeho jednotlivé organizace diferenciované, příslušná zákonná úprava jednotlivých států je nejednotná.

Prostor mezi státem, trhem a občanem je pojmenováván mnoha výrazy. Pojmový aparát je široký zejména v důsledku relativní novosti této oblasti. Definovat neziskový sektor je proto obtížné. Organizace neziskového sektoru sice existovaly již za první republiky, doba komunismu však působila jejich faktickou likvidaci. Pojmový aparát je tedy částečně přebírán z cizí terminologie, což někdy vede až k do jisté míry vadným či nepřesným překladům. Setkáváme se s označeními „neziskový“, „nevýdělečný“, „třetí sektor“, „dobrovolnický sektor“, „nevládní sektor“, „občanský sektor“, apod. Všechny termíny označují sociální jevy přítomné v každé demokratické společnosti, pomocí nichž se realizují politická či sociální práva. Tato práce se ve své první části bude věnovat této mnohosti pojmů, jejich definování, míře vzájemné synonymity i vzájemným rozporům vybraných termínů.

Druhá část práce se hodlá věnovat úpravě obecně prospěšných společností v českém právním řádu s exkurzem do právní úpravy nástupnické, kterou představuje Nový občanský zákoník. Právní úprava obecně prospěšných společností (o. p. s.) byla hojně diskutovaným tématem již od prvopočátku své existence. Problematika o. p. s. spočívala v tom, že zákonem stanovené aktivity mohly být stejně tak zajištěny prostřednictvím občanských sdružení. Tento fakt zřejmě také stojí za relativně nízkým počtem o. p. s. (kolem 2000) v ČR v poměru k občanským sdružením (k padesáti tisícům).

Závěrečná část práce se chce věnovat mezinárodněprávním základům práva na sdružování, úpravě problematiky neziskového sektoru ve vybraných evropských zemích, s částečným přiblížením politiky EU v dané oblasti.

Práce postupuje metodou studia a analýzy odborných textů, zejména monografií, sborníků, odborných článků, vědeckých publikací, zákonných úprav a internetových zdrojů. Základem je popis platné právní úpravy, která je následně podrobena analýze.

Cílem diplomové práce je zabývat se problematikou nevýdělečného sektoru, teoretické vymezení neziskového sektoru a některých v něm působících organizací a v rámci rozsahu práce též snaha o poskytnutí ucelené komparace dostupných informací, zhodnocení kladů a záporů právní úpravy.



# 1. Nevýdělečný sektor v ČR

## 1. 1 Definice pojmů

Vzhledem k absenci přesných definic v právním řádu<sup>1</sup> je zapotřebí si na začátku práce vymezit některé důležité pojmy.

Jak píše Hudcová: „*pro pojmy neziskový sektor a nezisková organizace neexistují v našem právním řádu legální definice. Jejich používání je i přesto rozšířené a zažité, nicméně řada odborníků se s nimi neztotožňuje.*“<sup>2</sup>

### 1. 1. 1 Neziskový sektor

Základním termínem používaným literaturou je „*neziskový sektor*“. Ostatní označení jsou do jisté míry synonymní, do jisté míry však odrážejí jinou stránku neziskového sektoru. Nevýdělečný, nebo též neziskový sektor je z terminologického hlediska velmi širokým tématem, čemuž odpovídá i rozmanitost pojmů. Termín neziskový sektor obsahuje širokou škálu organizačních forem a činností. Jednoznačné terminologické označení je obtížně definovatelné vzhledem k široké variabilitě a rozmanitosti neziskového sektoru.

Organizace Spojených Národů (The United Nations) charakterizuje nevýdělečný sektor jako jednu ze čtyř komponent národní ekonomiky, spolu s vládou, obchodním sektorem a domácnostmi. Základem klasifikace neziskových organizací je tzv. hlavní aktivita (principal

---

1 Sporadická definice je obsažena v zákoně č. 586/1992 Sb., o dani z příjmů právnických osob v § 18, odst. 8. Zákon zde jmenuje subjekty nezaložené za účelem podnikání – jde o zájmová sdružení právnických osob, pokud mají právní subjektivitu a nejsou zřízena za účelem výdělečné činnosti, občanská sdružení, odborové organizace (podle novelizace účinné od 1. ledna 2015), politické strany a politická hnutí, registrované církve a náboženské společnosti, nadace, nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, veřejné vysoké školy, veřejné výzkumné instituce, školské právnické osoby podle zvláštního právního předpisu, obce, organizační složky státu, kraje, příspěvkové organizace, státní fondy a subjekty, o nichž tak stanoví zvláštní zákon. Takovými subjekty jsou například honební společenstva, státní fondy, bytová družstva, profesní komory apod.

2 HUDCOVÁ, Z.: Neziskový sektor a nezisková organizace, in Právní rádce, č.7, ročník 2003.

activity) subjektu, jako je například vzdělání, péče o zdraví, ochrana životního prostředí, filantropie, aj.<sup>3</sup>

Obecně vžitý pojem „neziskový“ vychází zřejmě z chybně přeloženého anglického výrazu non-profit, kterýžto výraz by bylo příhodnější přeložit jako „nevýdělečný“, tedy takový, který přednostně nesměruje k dosažení zisku, ale naplňuje jiné obecně prospěšné cíle.<sup>4</sup>

Kritiku výrazu „neziskový“ přináší i Telec, který poukazuje na fakt, že jde o vadný překlad amerického právního výrazu *non-profit*, respektive *not-for-profit*. Podle Telece předpona „non“ neznamena zápor ve smyslu nikoli, ale vyjádření ve smyslu „jiný než“. Jde tedy o subjekty založené nikoli za účelem zisku.<sup>5</sup>

Hudcová připouští, že je obtížné najít vhodný jednoslovný český ekvivalent, který by nebyl přespříliš popisný. České daňové předpisy používají termín „nevýdělečný“, který není přesný, je ale nutno s autorkou souhlasit, že jde alespoň o termín v českém právním prostředí ustálený, tradiční a v neposlední řadě je i známý právu trestnímu.<sup>6</sup>

Výraz *nevýdělečný* je ve světle výše zmíněného, především z důvodů jazykových, vhodnější než termín *neziskový*.

---

3 SALAMON, Lester M., ANHEIER, Helmut K.: Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally. Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no. 22, edited by Lester M. Salamon and Helmut K. Anheier. Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies, 1996., str. 3. ISBN 1-886333-26-2

4 OUTLÁ, A., OUTLÁ V.: Neziskový sektor, studie dostupná na webu Ministerstva vnitra ČR

5 Jak píše Telec, vedle amerického termínu non-profit se používá též výraz not-for-profit. Mezi oběma výrazy je jistý významový rozdíl. Pojem not-for-profit je v americkém právu rozuměn jako činnost určité osoby, která nesměruje k dosažení zisku, a která pro ni tedy přináší od daní osvobozující, nebo jinak zvýhodňující právní důsledky, spojené s příjmy z takové činnosti. (TELEC, I.: Spolkové právo. Praha C. H. Beck, 1998, str. 31.)

6 HUDCOVÁ, Z.: Neziskový sektor a nezisková organizace, in Právní rádce, č.7, ročník 2003.

## 1. 1. 2 Občanský sektor

V literatuře se setkáme s různými druhy pojmenování. Kupříkladu pojem *civil sector* označuje občanský sektor s akcentem na občanské aktivity. Pojem občanský sektor je českému právnímu řádu neznámý, je používán vědními obory sociologie a politologie, je však užíván i v právní vědě a státovědě, a to při vědomí jisté obsahové nepřesnosti.<sup>7</sup> O občanském sektoru se někdy rovněž hovoří jako o nevýdělečném či třetím sektoru. Pojem *third sector*, o kterém je blíže pojednáno na jiném místě této práce, označuje působnost mezi sektorem státním a mezi soukromým neboli tržním (či podnikatelským) sektorem. Uvedené sektory jsou součástí občanské společnosti, fungují vedle sebe a jejich hlavní význam spočívá v tom, že:<sup>8</sup>

- ⌚ státní sektor spravuje věci obecné na úrovni celé společnosti
- ⌚ podnikatelský sektor je zaměřený na produkci a zisk, je faktickým motorem ekonomiky
- ⌚ neziskový sektor obstarává především správu věcí, které jsou obtížně vykonatelné za účelem zisku, a které mohou nevýdělečné organizace vykonávat efektivněji a lépe než stát (péče o zdravotně postižené, ochrana spotřebitelů, péče o životní prostředí, aj.)<sup>9</sup>

---

7 TELEČ, I.: Spolkové právo. Praha, C. H. Beck, 1998., str. 26.

8 HUDCOVÁ, Z.: Neziskový sektor a nezisková organizace, in Právní rádce, č.7, ročník 2003.

9 Srov. DRUCKER, P.F.: Řízení neziskových organizací - Praxe a principy, 1. vydání. Management Press, Praha, 1994.

Je mnoho hledisek, která můžeme pro nahlížení na nevýdělečný sektor použít:<sup>10</sup>

1. Z ekonomického hlediska je neziskový sektor národního hospodářství vnímán jako prostor mezi státem a jeho orgány a sférou zisku
2. Politické hledisko vnímá nevýdělečný sektor spíše jako prostor mezi sférou politiky a jednotlivými občany nebo jejich skupinami
3. Sociální, respt. Sociologické hledisko pak chápe neziskový sektor jako prostor mezi jednotlivým občanem nebo rodinou a celou společností.

Těmto pohledům pak v podstatě odpovídá i mnohost pojmů a příslušných označení, která zohledňují vždy jen jednotlivá hlediska (neziskové, nevýdělečné, veřejně prospěšné, občanské, nevládní, dobrovolnické, charitativní aj. organizace)

*Neformální sektor, nonprofit sector, nestátní neziskové organizace (NNO)* jsou dalšími z termínů, které vyjadřují základní charakteristiky nevýdělečného sektoru – oddělení od státní moci, nedosahování zisku.<sup>11</sup>

Jakožto předpólí tématu samého je zapotřebí si některé z těchto pojmů vymezit pro snazší definici neziskového sektoru.

Pozornost bude dále věnována zejména pojmům *občanská společnost, neziskový sektor, neziskové organizace*.

---

10 DUBEN, R.: Neziskový sektor v ekonomice a společnosti, CODEX Bohemia, Kladno 1996, s.86.

11 ČEPELKA, O.: *Průvodce neziskovým sektorem Evropské unie*. Liberec: Omega, 2003.

### 1. 1. 3 Občanská společnost

Vymezení občanské společnosti je klíčové pro definování neziskového sektoru.

Význam a chápání pojmu občanské společnosti se v průběhu času měnil. V době antiky označoval termín *civilis societas* městskou politickou společnost či stát. Termín se znovu objevuje ve středověku, kde rovněž patřil výlučně politickému stavu, jež představoval protiklad přirozeného stavu bez politické autority a zákonů.<sup>12</sup> Oproti tomu již od díla anglického filosofa Johna Locka<sup>13</sup> se formuje diferenciací mezi státem a jednotlivcem nadaným přirozenými právy, která mimo jiné vyúsťují ve sdružování občanů v rámci občanské společnosti.<sup>14</sup>

Podle současného pojetí občanské společnosti dochází k oddělení státních struktur od občanské společnosti, což je předpokladem prevence bujení státní moci. Právnícké osoby zaměřené na dosažení zisku jsou vůdčí silou tržní ekonomiky, občanská společnost vytváří jakousi protiváhu v podobě neziskových aktivit. Vedle ochranné funkce má občanská společnost také funkci legitimizační, participační a integrační.<sup>15</sup>

*„Právnícké osoby neziskové sféry jsou budovány na cílevědomém poznání potřeby společnosti jako celku, resp. občanské společnosti a jsou zaměřeny na specifické, zpravidla jasně formulované cíle s vymezenými účely.“<sup>16</sup>*

12 SKOVJASA, M., a kol.: Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice. Portál, Praha, 2010, str. 64.

13 Podle Locka má člověk přirozený stav, který může být omezen jen na základě tzv. Společenské smlouvy, která je určena k ochraně práv, majetku a svobody lidí. Moc ve společnosti má většina, která rovněž ustanovuje vládu. Více k tematice např.: KNAPP, V.: Teorie práva, 1. vydání. Praha, C.H.Beck, 1995.; nebo STANFORD ENCYCLOPEDIA OF PHILOSOPHY dostupná na [plato.stanford.edu](http://plato.stanford.edu)

14 LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, disertační práce, ZČU Plzeň, 2011.

15 Legitimizační funkce spočívá v možnosti demokratickým způsobem utvářet zdroje vlády a politické moci vůbec. Projevuje se především možností volby zastupitelských orgánů. Participační a integrační funkce souvisejí s pocitem sounáležitosti a zapojováním občanské společnosti do správy věcí veřejných. Více viz LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, disertační práce, ZČU Plzeň, 2011.

16 HURDÍK, J.: Právnícké osoby a jejich typologie, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003, str. 64.

Víctor Pérez-Díaz, prezident výzkumného centra sociálních věd v Madridu (Research Center of Social Sciences) přistupuje k moderní občanské společnosti dvěma způsoby, a sice rozlišuje přístup sociokulturní a ekonomický. K formám občanské společnosti řadí všechny instituce stojící mimo státní zřízení. Z ekonomického pohledu je občanská společnost výsledkem vývoje společnosti.<sup>17</sup>

V souhrnu výše zmíněného lze definovat občanskou společnost jako důsledně mimo politickou moc stojící společnost před zákonem si rovných občanů. Jde o oblast spontánního sdružování z iniciativy občanů, které je prostředkem jejich práva na seberealizaci, a které se děje mimo sféru státních institucí s tím, že stát toto sdružování umožňuje.

#### 1. 1. 4 Nevýdělečný sektor

Jak bylo řečeno výše, pojem „*nevýdělečný sektor*“ je vhodnější variantou překladu termínu *non-profit*. Na rozdíl od komerční ziskové sféry není jeho cílem vytváření zisku v tom smyslu, že pokud nějaký zisk z činnosti vznikne, je vložen do zlepšení nabízených služeb.

Má řadu synonymních termínů, které se s ním částečně překrývají a částečně shodují. Jedním z takových pojmů je – z hlediska právního jazyka legislativního nejednoznačný – sociologický termín „*občanský sektor*“. Ačkoli nejde o termíny absolutně shodné (občanský sektor je termínem velmi obecným), jsou oba výrazy pro potřeby této práce používány synonymně.

*„Politickou a sociální podstatou občanského sektoru je zájmová samospráva, nezávislá na státu i na územní samosprávě obcí a vyšších samosprávných celků.“<sup>18</sup>*

---

17 PÉREZ-DÍAZ, V.: El malestar de la Democracia, Crítica, 2008. ISBN: 978-84-8432-986-2, do angličtiny přeložila Julie Scales (The crisis of democracies)

18 TELEČ, I.: Spolkové právo. Praha, C. H. Beck, 1998., str. 27.

### 1. 1. 4. 1 Historický exkurz

Neziskový, občanský, nebo též nevýdělečný sektor je součástí ekonomicko-politického prostředí každé společnosti. V průběhu času se vyvinul v nedílnou součást demokratického hodnotového systému. Občanské dobrovolné aktivity se v evropském měřítku začaly dostávat do popředí v 19. století. Francouzský politik Alexis de Tocqueville<sup>19</sup> správně spatřoval důvod rozmachu v reakci na nárůst státní moci, který se začal stupňovat po Francouzské revoluci. Tocqueville porovnával povahu demokracie v Evropě s demokracií ve Spojených státech amerických a došel k závěrům, že silná a rozmanitá občanská společnost je ideální protiváhou politické moci.<sup>20</sup>

Průmyslová revoluce byla dalším činitelem, který přispěl k rozvoji neziskových aktivit. Došlo k výrazným posunům osobních statusů a to nejen v poloze horizontální, ale i vertikální. Ustálená společenská hierarchie doznala značných změn.<sup>21</sup> Dělníci vytvořili novou, velmi početnou, společenskou třídu, která měla významný vliv na soudobou společnost. Docházelo k určitému druhu sociální segregace, která se projevovala především ghettizací dělníků, kteří žili v „*nuzných předměstích se vši jen myslitelnou hmotnou a mravní bídou*“.<sup>22</sup> Občanský sektor se zde projevil vzájemným altruismem následovaným pomocí od státu.

Jak popisuje Lego, nezanedbatelný vliv na aktivizaci občanského sektoru měla tzv. *sekularizace*<sup>23</sup>. Církev přestávala s realizací dobročinných aktivit v důsledku postupného oddělení církve od státu,

---

19 Tocqueville v 30. letech 19. století vycestoval do Spojených států amerických studovat tamní vězeňský systém. Americký kázeňský systém se následně pokusil adaptovat na francouzské podmínky v publikaci *Kázeňský systém v USA a jeho aplikace ve Francii*.

20 BROGAN, H.: *Alexis de Tocqueville: prorok demokracie ve věku revoluce*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2011. ISBN 978-80-7325-251-9.

21 DOHNALOVÁ, M.: *Sociálně ekonomické souvislosti občanské společnosti*, in *Občanský sektor – studie a souvislosti*, sborník textů. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Praha 2002, str. 113-114.

22 SOKOL, J.: *Společnost jako komunikace*, in *Občanský sektor, studie a souvislosti*, sborník textů, FHS UK, Praha 2002. str. 5.

stávala se „*pouze místem setkávání a jakýmsi podhoubím pro vznik občanských aktivit, které však již nadále žijí vlastním životem a jsou na církevních strukturách nezávislé.*“<sup>24</sup>

Pro občanský sektor českých zemí je charakteristická také národotvorná snaha spojená s národním obrozením a bojem proti germanizaci a odčešťování národa. Za nejvýraznější „*počin a výsledek aktivizace českého občanského sektoru*“ považuje Jan Sokol vybudování Národního divadla.<sup>25</sup>

V rozvinutých zemích je možno sledovat nárůst občanského sektoru, který je spojen zejména se společenskými hnutími – hnutí za občanská práva, hnutí na ochranu památek, hnutí za životní prostředí<sup>26</sup>, aj. Všechny tyto aktivity mají společný prvek v neziskovém sektoru.

Nárůst občanských soukromých neziskových aktivit ve světě je výsledkem nejrůznějších společenských tlaků, sociálních krizí, technologických změn. Masivní nárůst občanského sektoru v uplynulých desetiletích měl tyto hlavní příčiny:<sup>27</sup>

---

23 Slovník cizích slov definuje termín sekularizace jako zesvětšťování církve, čili jako postupný proces vytlačování vlivu náboženství z jednotlivých oblastí lidské činnosti (KLIMEŠ, L. a kol.: Slovník cizích slov, Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1983, str. 639.)

24 LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, disertační práce, ZČU Plzeň, 2011., str.12.

25 SOKOL, J.: Společnost jako komunikace, in Občanský sektor, studie a souvislosti, sborník textů, FHS UK, Praha 2002. str. 5.

26 Tzv. Zelené hnutí zaznamenalo nárůst v celosvětovém měřítku. Německá Strana zelených, která získala významný podíl na moci v Německu, se stala inspirací pro země většiny Evropy, stejně jako pro Evropskou unii. Neziskový sektor tak dosáhl větší váhy v politických kruzích. Mezi lety 1989-1990 vzniklo několik organizací, jejichž okruhem zájmu byl neziskový sektor v Evropském společenství. Jedněmi z nich byl i CEDAG – Comité européen de associations d'internet général (Evropská komise všeobecně prospěšných sdružení) a ECAS – European Citizen Action Service (Evropská občanská akční služba).

27 Kol. Autorů: Čítanka pre pokročilé neziskové organizácie, Centrum prevencie a riešenia konfliktov, Partners for democratic change – Slovakia, Bratislava, 2000., ISBN 80- 968095-3-9



## Ⓟ Krize sociálního státu

Zesílení pocitu, že systém vládní ochrany<sup>28</sup> starých a nezaměstnaných lidí je nefunkční, vedlo ke zpochybnění myšlenek sociálního státu. Značných trhlin sociální stát doznal během čtyř klíčových událostí či společenských tendencí:

- ropná krize v 70. letech, během které došlo k výraznému zpomalení dosavadního ekonomického růstu. Začal převažovat názor, že výdaje na sociální politiku neúměrně narůstají na úkor soukromých investic
- rostoucí přesvědčení, že vláda je příliš byrokratická a přespříliš profesionalizovaná, což je na úkor schopnosti vykonávat jí svěřené úkoly
- tlak na služby, vytvořené politikou sociálního státu, vedl k neochotě lidí platit za ně
- uvědomování si, že sociální stát namísto zlepšování ekonomické výkonnosti vede k útlumu iniciativy a způsobuje snižování odpovědnosti a závislost na pomoci od státu. Pro lidi bylo snazší přenést odpovědnost za sebe na štědrý sociální stát.

Největší slabinou sociálního státu se tedy postupně ukázal být sociální stát sám. Byl mnohdy nahrazen pravicovými či konzervativními stranami, které musely razantně omezit výdaje na sociální politiku.<sup>29</sup> Způsobem řešení vzniklé situace byly neziskové organizace, které představovaly

---

28 Tento systém byl budován po skončení 2. sv. války v 50. letech 20. století. Souvisel s koncepcí tzv. Welfare state a s keynesovskou ekonomickou teorií. Stát přebíral správu sociálních záležitostí svých občanů za účelem vytvoření silného, tzv. Sociálního státu.

29 Upravený překlad části kapitol z knihy Lesterea M. Salomona – Partners in public service: government – nonprofit relations in the modern welfare state, in Kol. Autorů: Čítanka pre pokročilé neziskové organizácie, Centrum prevencie a riešenia konfliktov, Partners for democratic change – Slovakia, Bratislava, 2000., ISBN 80- 968095-3-9

alternativu státní podpory.<sup>30</sup> Neziskové organizace mohly poskytnout v té době stále žádanější faktory – seburčení, zodpovědnost sama za sebe, svobodu volby, solidaritu a aktivní účast na každodenním životě společnosti.<sup>31</sup>

#### ⌚ Krize rozvoje

Krize rozvoje byla společně s krizí sociálního státu u zrodu prudkého rozmachu neziskového sektoru. Prudký ekonomický růst z let šedesátých byl vystřídán recesí spojenou s ropnou krizí. V některých částech světa začaly klesat průměrné příjmy a docházelo ke snižování úrovně produkce. V mnohých zemích, zejména subsaharské Afriky, Latinské Ameriky a západní Asie, se proto rozšířil fenomén chudoby. Dodnes žije v absolutní chudobě zhruba každý pátý člověk na světě. Debaty o způsobu dalšího rozvoje přinesly ideu, že klíčem k úspěchu v rozvojových zemích je tzv. *assisted self-reliance*. Jde o „*participativní rozvoj*“, tedy systém přebírání zodpovědnosti při zapojení co nejširšího okruhu lidí „zdola“. Zdola proto, že politické programy proti chudobě uskutečňované ve směru shora dolů se ukázaly jako neefektivní zejména pro to, že přes byrokracii se jen těžko dostávaly ke svým cílovým skupinám.

Podle studie pětadvaceti rozvojových hospodářských projektů, kterou financovala Světová banka, byly všechny dlouhodobě pozitivní projekty spojeny s aktivní dobrovolnickou účastí ve fázi přípravné i realizační. Důležitou roli při tom sehrávaly zejména místní organizace.

#### ⌚ Krize životního prostředí

Vzestup neziskových organizací ve světě způsobila další klíčová událost, a sice prohlubující se krize životního

---

30 Kol. Autorů: Čítanka pre pokročilé neziskové organizácie, Centrum prevencie a riešenia konfliktov, Partners for democratic change – Slovakia, Bratislava, 2000., ISBN 80- 968095-3-9

31 FLORA, P.: Growth to Limits: The Western European Welfare States Since World War II., Walter de Gruyter. New York, 1986.

prostředí. I přes drobná lokální zlepšení a všeobecnou snahu se v celosvětovém měřítku životní prostředí zhoršuje. To je částečně způsobeno rozšiřováním chudoby v rozvojových zemích, kdy jsou lidé v zoufalství nuceni drancováním ničit bezprostřední okolí. Mnohem významější podíl však pro svoji nevšimavost a netečnost nese opačná strana, bohatí – ekonomicky silné státy a podnikatelé. Od padesátých do počátku devadesátých let dvacátého století zmizelo například 38% lesního porostu Střední Ameriky a 24% lesů Afriky, což dokládá prohlubující se krizi. Zejména ubývání deštných pralesů přineslo vážné dopady na stav kysličníku uhličitého v atmosféře, což vedlo k narůstajícímu globálnímu oteplování. Dalším problémem je nadměrné využití půdy na zmíněných kontinentech, které může vyústit až k přeměně dvou pětin africké půdy, třetiny půdy asijské a pětiny latinskoamerické půdy v poušť. Také emise dusíku, způsobující kyselý dešť, ve vyspělých industriálních oblastech stoupají. Důsledkem je znečištění ovzduší, vody a s tím spojené snižování průměrné délky života. Aktivizace občanského sektoru se projevila v prudké oblibě a podpoře ekologicky zaměřených politických stran, zejména v rozvojových zemích pak začaly působit neziskové organizace s ekologickým programem. Došlo tak k postupnému zvyšování tlaku na samotné znečišťovatele.

#### 🕒 Krize socialismu

Krize 70. let postihla i socialistické státy. Zhroucení víry ve schopnosti komunistického systému, který sliboval ekonomický dostatek a sociálně spravedlivý stát, rovněž přispělo k nárůstu třetího sektoru. Namísto avizovaného ekonomického růstu se dostavil hospodářský pokles, který vedl k hledání nových cest rozvoje socioekonomických podmínek. Nedůvěra ve stát, ve vládu a vládní instituce způsobila, že aktivizace lidí byla znatelná zejména v

prostoru mimo absolutní vládu totalitních režimů. Občané, ve snaze kontrolovat sociální, politické a ekonomické procesy co nejvíce to lze, zkoušeli různé typy mimovládních organizací, které by jim byly prostředníky občanské aktivity bez zapojení do struktur stále více diskreditovaného státu.

#### ⌚ Komunikační revoluce

Dalším z významných rozvojových faktorů, který úzce souvisí s nárustem občanské aktivizace, je zásadní pokrok v oblasti telekomunikací, který dramaticky stoupá od poloviny sedmdesátých let dvacátého století v souvislosti s vynálezem počítačů a jejich celosvětovým rozšířením, televizními a komunikačními satelity a v neposlední řadě internetem. Společně s rozvojem gramotnosti byly totalitní režimy náhle bezmocné proti informacím, které se prostřednictvím těchto médií a faxů šířily. Dosud izolovaní aktivisté dostali do rukou prostředek spojení se světem překračující mnohé státem nastavené bariéry. Prudký rozmach komunikačních technologií pomohl vytvářet síť aktivistů, jejichž aktivizace napříč jednotlivými státy byla velmi rychlá.

#### ⌚ Revoluce ekonomického růstu

V 60. a 70. letech panoval ve světě značný ekonomický růst, světová ekonomika rostla až o 5% ročně a všechny světové regiony expandovaly. Východní Evropa v čele se Sovětským svazem dokonce tempem růstu předčila tempo růstu rozvinutých tržních ekonomik.

Tento růst přinesl kromě materiálního zlepšení situace jednotlivých regionů též vytvoření početné měšťanské střední vrstvy. Její představitelé sehráli významnou roli ve formování soukromých neziskových organizací ve velké většině zemí Latinské Ameriky, Asie a Afriky.

Výše zmíněné události vedly k pochybám o vedoucích úlohách států v kapitalistických, socialistických i rozvojových zemích a otevřely cestu občanskému sektoru a jeho možností pružnější reakce na aktuální lidské potřeby.

Neziskový sektor se aktivizoval v reakci společnosti na selhání státu v poskytování služeb občanům – podle těch států nefunguje optimálně, pokud není schopen zabezpečovat různorodé potřeby veřejných statků. Hlavní úlohou nevýdělečných organizací je toto selhání státu nabídkou svých služeb kompenzovat. Neziskový sektor tak doplňuje komerční a státní sektor v oblasti poskytování služeb.<sup>32</sup> Neziskové organizace se dosud těší značné důvěře, jejich schopnost aktivizovat obyčejné lidi zvyšuje jejich sociologicko-politickou hodnotu.

### **1. 1. 5 „Třetí sektor“ a jeho definice**

Teorie i praxe pojímá neziskový sektor jako tzv. třetí sektor, stojící vedle sektoru státního a tržního. Pojem vychází ze základního dělení na soukromý a veřejný sektor. V pojmové dichotomii, rozdělující pouze sektory tržní a netržní, je občanský sektor řazen do sektoru netržního.<sup>33</sup>

Dělení na soukromý a veřejný sektor je podobné definici občanské společnosti, ale sektorové vymezení nemůže opomíjet existenci domácností jako neformálního sektoru stojícího mimo veřejnou moc. Přesto se pojem „třetí sektor“ v praxi užívá synonymně.<sup>34</sup>

Snahy o vymezení neziskového sektoru přinesly své ovoce v díle švédského ekonoma Victora Pestoffa, který seskupil subjekty národního hospodářství do čtyř základních sektorů.<sup>35</sup>

Pestoff jako hraniční určovatele vymezil kritéria ziskovosti, formálnosti a veřejnosti sektoru.

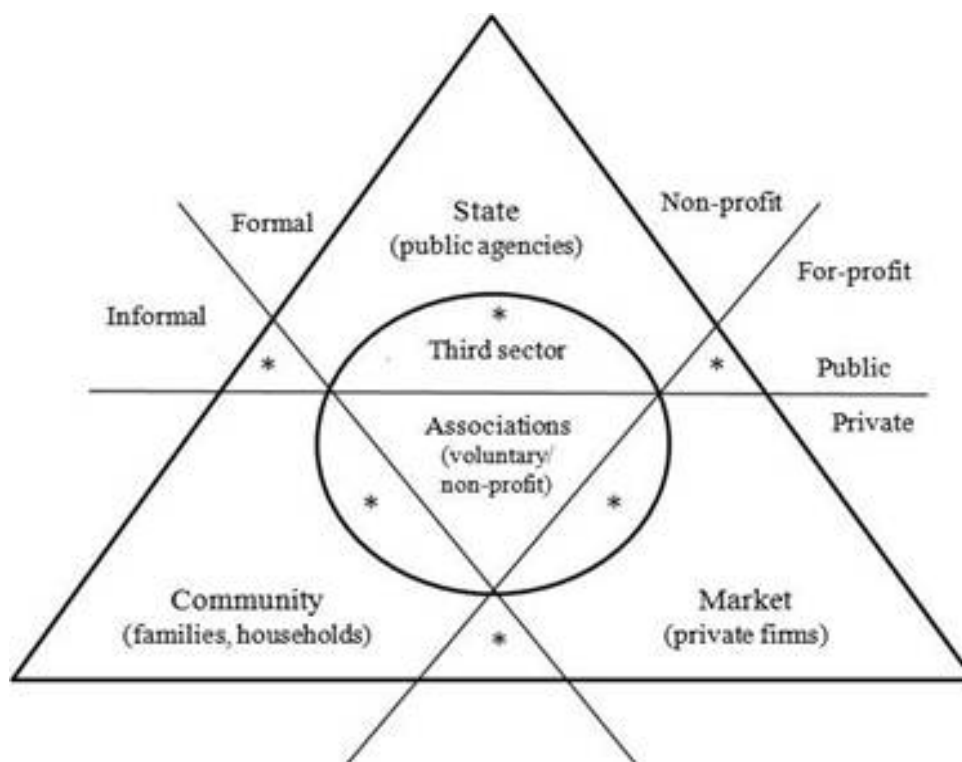
---

32 HUDCOVÁ, Z.: Neziskový sektor a nezisková organizace, in Právní rádce, č.7, ročník 2003.

33 HALADEJOVÁ, Š.: Neziskový sektor, bakalářská práce, ZČU Plzeň. 2010., str. 8.

34 LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, disertační práce, ZČU Plzeň, 2011.

35 REKTOŘÍK, J. a kol.: Organizace neziskového sektoru. Základy ekonomiky, teorie a řízení. III. Vydání, Praha: EKOPRESS, 2010, str. 16.



*Ilustrace 1: Pestoffův model*

*Zdroj: OPTIMUM ONLINE the journal of public sector management, vol. 42, no. 4, 2012.*

Neziskový sektor je tedy podle Pestoffova modelu (Ilustrace 1) prostor mezi státní strukturou, trhem, ziskovými soukromými společnostmi, jednotlivci, rodinou a společností.

Další mezinárodně uznávanou definici přináší práce amerických vědců, specialistů na neziskové organizace, Salamona a Anheiera, kteří charakterizovali nestátní neziskové organizace podle těchto jejich základních vlastností<sup>36</sup>:

36 SALAMON, Lester M., ANHEIER, Helmut K.: *Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally*; Working papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no. 22, edited by Lester M. Salamon and Helmut K. Anheier. Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies, 1996. ISBN 1-886333-26-2

k tématu tzv. Strukturálně-operacionální definice Salamona a Anheiera srov. např.: ŠKARABELOVÁ, S. A kol.: *Když se řekne nezisková organizace: příručka pro zastupitele krajů, měst a obcí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002.; SKOVJASA, M. A kol.: *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Protál 2010.; LEGO, J.: *Právní úprava neziskového sektoru*, disertační práce, ZČU Plzeň, 2011., nebo Centrum pro výzkum neziskového sektoru dostupné na webové adrese <http://cvns.econ.muni.cz>

⌚ institucionalizovanost (organized)

Důležité je, že organizace jsou formálně ustaveny, tj. mají nějakou institucionální podobu a vnitřní organizační strukturu. Obvyklé je potvrzení právní listinou či registrace v příslušném rejstříku, ale institucionalizace může být podle Salamona a Anheiera dosaženo i jinými způsoby v zemích, kde legální inkorporace není běžná či dostupná.

⌚ soukromý charakter (private)

Jinými slovy jde o instituční a konstituční separaci od vlády a státních struktur. Neziskové organizace jsou nevládní ve smyslu strukturální oddělenosti od nástrojů vlády. To neznamená, že nemohou požívat vládní podpory, ani že v nich nemohou být vládní úředníci. Svou odděleností se liší od neziskových organizací, jež jsou součástí aparátu státu, podléhají státní kontrole a nejsou tak veskrze soukromými neziskovými organizacemi

⌚ neziskovost (non-profit)

Tento pojem neznamená, že by subjekty nevýdělečného sektoru nemohly dosahovat zisku, výsledky činnosti a generovaný profit z ní se však nemohou a nerozdělují zpět vlastníkům, managementu či zaměstnancům. Veškerý zisk putuje za základními účely subjektu. Neziskové organizace neexistují primárně pro to, aby generovaly zisk, ani přímo, ani nepřímo.

⌚ samosprávnost a nezávislost (self-governing)

Schopnost kontroly vlastní činnosti je základním prvkem autonomie nevýdělečných organizací. Organizace jsou vybaveny postupy a strukturami, jež umožňují kontrolu vlastních činností. Vnitřní struktury organizací se samy účastní rozhodovacích procesů a nejsou podřízeny žádným jiným subjektům.

⌚ dobrovolnost (voluntary)

Organizace neziskového sektoru musí naplňovat ve smysluplné míře určitý stupeň dobrovolné participace, účast v nich je nepovinná, stejně jako je dobrovolná účast ve vedení organizace.

Salamon s Anheierem, souladně s autorem práce, vylučují z neziskových organizací dva zvláštní typy – náboženské organizace a politické strany na základě dalších přidaných kritérií<sup>37</sup>:

⌚ absence náboženství (nonreligious)

Takové organizace, které se primárně zasazují o prosazování náboženského vyznání nebo náboženské výchovy. Toto kritérium vylučuje kongregace, synagogy, mešity a kostely, avšak ponechává kostely spjaté s náboženskými organizacemi uvnitř neziskového sektoru

⌚ apolitičnost (nonpolitical)

Apolitičností se rozumí absence primárního cíle představování a podpory kandidátů na volené funkce. Toto kritérium vylučuje politické strany, avšak zachovává oblast advokacie, občanských práv a podobné organizace jako součást nevýdělečného sektoru.

Mezi výše zmíněnými kritérii nemůžeme však opomenout další důležitý definiční znak, a sice

⌚ veřejnou prospěšnost

Nevýdělečné organizace slouží kromě zájmů vlastních též všeobecnému zájmu, čímž smysluplně přispívají veřejnému blahu.<sup>38</sup>

---

37 SALAMON, Lester M., ANHEIER, Helmut K.: *Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit Sector Cross- Nationally*; Working papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no. 22, edited by Lester M. Salamon and Helmut K. Anheier. Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies, 1996. ISBN 1-886333-26-2

38 SALAMON, Lester M.: Rozsah a zdůvodnění neprofitního sektoru, Poučení ze západních zkušeností, The Agency for Internal Development, Maryland, 1992.



Tato kritéria však neznamenají, že by všechny entity neziskového sektoru sdílely tyto atributy rovnoměrně, nebo že by se napříč činnostmi nerůznily. Naopak, subjekty v rámci neziskového sektoru se výrazně liší co do velikosti, stáří, druhu činnosti, vnitřní struktury a mnoha dalších aspektů, stejně jako je tomu u subjektů obchodního sektoru.<sup>39</sup>

S ohledem na míru veřejné prospěšnosti můžeme neziskové organizace dále dělit na dvě základní podskupiny:<sup>40</sup>

🕒 organizace vzájemně prospěšné

Jde o taková uskupení, jejichž cílem je plnění zájmů uzavřené skupiny svých vlastních členů, ačkoli aktivity směřující ke všeobecnému prospěchu nejsou vyloučeny. V praxi jde o právnické osoby, jejichž členové se seskupili na základě společného zájmu, koníčku, atp. Vzájemná prospěšnost je spatřována v poskytování zvýhodněných služeb svým členům.

🕒 organizace veřejně prospěšné

Jsou založeny za účelem poskytování veřejně prospěšných služeb individuálně neurčenému okruhu příjemců, existuje zde veřejný zájem.

Studie nazvaná Strategie rozvoje neziskového sektoru definuje ve světle výše zmíněného neziskový sektor jako „*soubor všech neziskových organizací v zemi, které vyhovují tzv. Strukturálně-operacionální definici Salomona a Anheiera.*“<sup>41</sup>

Užší definici než Salamon a Anheier přináší Centrum pro výzkum neziskového sektoru, které neziskové organizace z hlediska národních účtů řadí „*pod sektor neziskových institucí sloužících domácnostem, kam patří ty*

---

39 SALAMON, Lester M., ANHEIER, Helmut K.: *Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit Sector Cross- Nationally*; Working papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no. 22, edited by Lester M. Salamon and Helmut K. Anheier. Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies, 1996, str. 4. ISBN 1-886333-26-2

40 FRÍČ, P., GOULLI, P.: *Neziskový sektor v ČR*, Eurolex Bohemia, Praha, 2001, str.13.

41 FRÍČ, P. a kol.: *Strategie rozvoje neziskového sektoru*, Praha, 2000., [www.radce.org](http://www.radce.org)

*institucionální jednotky, jejichž provozní náklady (výroba a poskytování služeb) jsou více než z padesáti procent financovány a kontrolovány domácnostmi.*<sup>42</sup>

Youngova definice neziskových organizací vychází z předpokladu veřejné prospěšnosti a z neziskové podstaty veřejně prospěšných organizací. Young tvrdí, že „organizaci můžeme chápat jako veřejně prospěšnou, když jí příslušné normy neumožňují fungovat v ekonomických procesech s běžnou úrovní tvorby zisku jako základním cílem organizace.“<sup>43</sup>

Z právních kapacit českého prostředí je to Jan Sokol, a nelze s ním nesouhlasit, který chápe neziskový sektor jako něco, co bylo v lidské společnosti vždy přítomno, a sice jako dobrovolnou, spontánní činnost občanů ve veřejném zájmu. Za předchůdce považuje projevy lidské solidarity, dobročinné, často náboženské organizace. Lidé se sdružují jen k určitým cílům, což se promítá do jednotlivých složek, sdružení a organizací, které jsou z povahy věci nutně dílčí. Sokol odlišuje občanský sektor, kde se členství a činnost v různých sdruženích nemusí v zásadě vylučovat, od politických stran, které soutěží o vládu ve státě a jsou z tohoto důvodu založeny na výlučném členství. Přichází s pozitivním vymezením pojmu. Za základní rysy občanského sektoru považuje:

- ⊕ **spontánnost**, která vzniká dobrovolnou činností lidí „zdola“, mimo strukturu organizovanou státem
- ⊕ **rozmanitost**, v níž se odráží samostatnost a různorodost jednotlivých organizací, které se vyvíjejí nezávisle na sobě, byť by je spojovaly podobné cíle
- ⊕ **veřejný zájem**, který je vyjádřen postupným přesahem původních zájmů skupin
- ⊕ **občanské prostředí**, které je předpokladem vzniku občanského sektoru. Společnost musí být rovnostářská a vysoce individualizovaná, nezávislá na tradičních příbuzenských, místních, stavovských nebo církevních strukturách.

---

42 Centrum pro výzkum neziskového sektoru dostupné na webové adrese <http://cvns.econ.muni.cz>

43 YOUNG, D.R.: If not for profit, for What?, Levington books, 1983.

Sokol občanský sektor definuje jako „*spontánní a vždy dílčí sebeorganizaci individualizované společnosti okolo veřejných zájmů.*“<sup>44</sup>

Shodně se Sokolem uvádí Frič, že neziskový sektor není odvozeninou od státu, což dokazuje tvrzením, že altruismus příznačný pro neziskový sektor tu byl mnohem dříve než trh a organizovaná dobročinnost dříve než sociální stát.<sup>45</sup>

Jinou definici přináší Müller, který občanský sektor vidí jako prostor mezi státem, jeho institucemi, trhem, ziskovými soukromými společnostmi a jednotlivými občany či skupinami občanů.<sup>46</sup>

Lze tedy shrnout, že neziskové organizace jsou právníckými osobami, které jsou založeny za účelem poskytování veřejně (obecně) prospěšných služeb, a to zejména v oblastech ochrany životního prostředí, vzdělávání a výchovy, péče o volný čas jednotlivých skupin obyvatelstva, humanitární, charitativní a sociální péče, zdravotnictví, ochrany života a zdraví, osob, kultury, tělovýchovy a sportu, ochrany zvířat, ochrany památek, atd.<sup>47</sup>

Podle charakteristiky realizovaných činností vyděluje Hudcová charakteristické znaky, jimiž jsou:<sup>48</sup>

#### 1. Společné znaky všech typů neziskových organizací:

- ⌚ jsou právníckými osobami
- ⌚ nejsou založeny za účelem podnikání
- ⌚ nejsou založeny za účelem produkce zisku
- ⌚ uspokojují konkrétní potřeby občanů a komunit

---

44 SOKOL, J.: Společnost jako komunikace in Občanský sektor, studie a souvislosti, sborník textů, FHS UK, Praha 2002. str. 4.

45 FRIČ, P.: Význam dobrovolnictví v moderní společnosti, dostupné na [www.dobrovolnik.cz](http://www.dobrovolnik.cz)

46 MÜLLER, K.: Stručná historie a filosofické tradice konceptu občanské společnosti, in Panorama biologické a sociokulturní antropologie 17, Občanská společnost: minulost- současnost – budoucnost, Nauma, Brno 2003.

47 HUDCOVÁ, Z.: Neziskový sektor a nezisková organizace, in Právní rádce, č.7, ročník 2003.

48 HUDCOVÁ, Z.: Neziskový sektor a nezisková organizace, in Právní rádce, č.7, ročník 2003.

- ⌚ mohou, ale nemusejí být financovány z veřejných rozpočtů

## 2. Znak společné jen pro soukromé neziskové organizace:

- ⌚ mají ze zákona povolenou autonomii ve vztahu k vnějšímu okolí
- ⌚ členství je realizováno výhradně na principu dobrovolnosti (s výjimkou některých profesních komor)
- ⌚ vytváření neformálních skupin sympatizantů, při dodržování legislativy, podle které realizují svoji činnost

Do občanského sektoru náleží vedle nepodnikatelských korporací a fyzických osob nepodnikajících též neobchodní osoby majetkové, zvláště nadace, nadační fondy a obecně prospěšné společnosti.<sup>49</sup>

Z hlediska institucionalizace rozlišuje Ivo Telec následující formy:<sup>50</sup>

- ⌚ jednotlivé fyzické osoby – nepodnikající, takové právnické osoby soukromého práva, které jsou založeny za účelem rozdílným od podnikání (či jiné výdělečné činnosti vůbec)
- ⌚ volně sdružené fyzické osoby bez právní institucionalizace. Jde o nepodnikatele bez založení právnické osoby, např. se jedná o petiční výbory, věřitelské výbory, občanské iniciativy a podobná sdružení.
- ⌚ personální soukromoprávní korporace – ty jsou založeny za účelem rozdílným od podnikání, jejich forma je dána jednotlivými typy právnických osob soukromého práva. Jde například o
  - společenství jako PO soukromého práva – patří sem např. spolky, politické strany, politická hnutí, církve, náboženské společnosti.

---

49 TELEEC, I.: Spolkové právo. Praha, C. H. Beck, 1998.

50 TELEEC, I.: Spolkové právo. Praha, C. H. Beck, 1998.

- obchodní společnosti jako PO soukromého práva, upravené obchodním právem – akciové společnosti a společnosti s ručením omezeným, pokud jsou založeny za jiným účelem než je podnikání
- ⊕ personální veřejnoprávní korporace, zřízené za účelem rozdílným od podnikání, které mají právní formu profesních komor zájmových samospráv jako právnických osob veřejného práva. Patří sem například Agrární komora České republiky, Česká advokátní komora (ČAK), Hospodářská komora České republiky aj.
  - ⊕ fondové soukromoprávní soubory věcí a jiného majetku, založené za účelem jiným, než je podnikání, v právních formách fondových právnických osob soukromého práva, jakými jsou např. soukromoprávní nadace, nadační fondy, obecně prospěšné společnosti.<sup>51</sup>

---

51 Telec z institucionálního rámce vylučuje zvláštní ústavy typu příspěvkové a rozpočtové organizace. Důvodem je fakt, že mohou být zřizovány výhradně státem nebo obcemi jakožto právnickými osobami veřejného práva. Jsou sice shodně zřizovány za jiným účelem než je podnikání, avšak jsou spojeny s plněním úkolů ve veřejném zájmu, s čímž je nutně spojeno napojení na veřejné rozpočty. Rozhodujícím faktorem pro vyloučení těchto institucí je výhradnost zřizovatele a to, že ke zřizování dochází veřejnoprávním administrativním aktem.

## 1. 2. Neziskové organizace v právním řádu ČR

Jak bylo zmíněno na začátku práce, jediný v účinném právním řádu vymezený výčet subjektů, které spadají do neziskového sektoru, je obsažen v § 18, odst. 8 zákona č. 586/1992 Sb., o dani z příjmů. Zákon jmenuje právnické osoby<sup>52</sup>, jejichž cílem není dosahování zisku a případný zisk se recykluje k účelům, pro které byl subjekt založen. Cílem ustanovení zákona je zavést rozdílný daňový režim, jelikož celkové zdanění právnické osoby by bylo v rozporu s účelem, pro který byla založena či zřízena.<sup>53</sup>

Jak uvádí Klabík, tato úprava je do jisté míry komplikovaná, jelikož příjmy dosahované z poslání subjektů předmětem daně nejsou, avšak v případě dílčích ziskových činností se tento rozdíl stává předmětem daně.<sup>54</sup>

Z tohoto výčtu můžeme pro potřeby této práce vybrat čtyři hlavní formy nestátních neziskových organizací.<sup>55</sup> Toto vyčlenění je v souladu s definicí Salamona a Anheiera, o které je pojednáno výše. Jedná se o tyto formy:

- ⌚ Občanská sdružení – podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů
- ⌚ Nadace a nadační fondy – podle zákona č. 227/1997 Sb., o obecně prospěšných společnostech

---

52 Právnické osoby mohou vznikat třemi základními způsoby – volným zakládáním, kdy je vznik právnické osoby vázán na okamžik bezvadného právního úkonu či uzavření smlouvy; registračním principem – kdy dojde soukromoprávním úkonem ke zřízení PO, okamžik vzniku je pak vázán na zápis do veřejnoprávního rejstříku; koncesním principem, kdy je vyžadováno zvláštní povolení příslušného orgánu. Blíže k tématu např. LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, disertační práce, ZČU Plzeň, 2011.

53 MARKOVÁ, H.: Zákon o daních z příjmů. Komentář, I. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2006.

54 KLABÍK, P.: Zákon o daních z příjmů 2010. Komentář. Praha: EUROUNION. Praha, 2010. str.74

55 Jak píše Lego, je nezbytné z výčtu obsaženého v § 18, odst. 8 zákona č. 586/1992 Sb., o dani z příjmů, vyřadit státní a veřejnoprávní korporace, veřejné vysoké školy, veřejné výzkumné instituce, školské právnické osoby a především politické strany a hnutí, registrované církve a náboženské společnosti, neboť „*tyto právnické osoby se přes prvotní podobnost výrazně vymykají citovaným znakům, které by zkoumané subjekty měly splňovat.*“ Srov. LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, disertační práce, ZČU Plzeň, 2011., str. 20.

- ⊙ Církevní právnické osoby zřizované církví či náboženskou společností – podle zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech.
- ⊙ Obecně prospěšné společnosti<sup>56</sup> - podle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech

Obecně prospěšným společenstvem se věnuje následující kapitola, ostatním z těchto čtyř typů bude s ohledem na rozsah práce věnován krátký exkurz.

## **1. 2. 1 Sdružení podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů**

Zákon o sdružování občanů naplňuje Listinou základních práv a svobod později definované ústavní právo na sdružování.

### **1. 2. 1. 1 Historický exkurz**

Historické kořeny spolkové činnosti na našem území vedou k tzv. tovaryštvům. Lego je s určitou nadsázkou přirovnává k dnešním odborům.<sup>57</sup> Zřejmě i pro takovou povahu jejich činnosti byla jejich činnost omezována a zakazována. K uvolnění atmosféry došlo až po husitské revoluci, kdy vzniklo v roce 1432 tovaryšstvo rukavičkářské, nebo například v roce 1442 tovaryšstvo ševcovské.<sup>58</sup>

Od doby stavovského povstání nastal opět útlum spolkové činnosti, která se znovu objevuje až ve století 19. v revolučním roce 1848. Tato doba přinesla nejrůznější spolky převážně vlasteneckého rázu, byly však brzy potlačeny dekretem 253 z roku 1852. Tento dekret dal výsadní právo povolovat spolkový život orgánům ministerstva vnitra pod sankcí trestnosti. Spolkové aktivity byly z právního hlediska nadneseně řečeno „obrozeny“ po vydání říšského zákona č. 134 z roku 1867, kdy sice došlo k dalšímu zpřísnění podmínek politických stran a hnutí, ale spolková

56 <http://www.czech.cz/cz/Podnikani/Ekonomicka-fakta/Neziskovy-sektor>, staženo 25.2.2013

57 LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, disertační práce, ZČU Plzeň, 2011.

58 FRIČ, P., GOULLI, P.: Neziskový sektor v ČR, Praha: Eurolex Bohemia, 2001. str.36

činnost nadále podléhala místo původního povolení pouze ohlašovacímu režimu.<sup>59</sup>

Doba první republiky přinesla zejména díky národnostní skladbě obyvatel Československa další nárůst občanských aktivit. Ty byly do jisté míry spjaty se vzájemným „soupeřením“ Čechů a Němců, dvou nejpočetněji zastoupených národností v zemi.<sup>60</sup>

Období po Mnichovské dohodě, oddělení pohraničních oblastí, vznik Protektorátu Čechy a Morava vedly k faktickému zániku mnohých organizací. Komunistická vláda po roce 1948 uvolnění nepřinesla. Při vědomí síly občanského sektoru se tento postupně dostával zcela pod kontrolu státní moci. Zákon č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních rušil dosud platný rakouský předpis a všechny občanské organizace opětovně podléhaly schvalovacímu režimu. Po revoluci a zásadní změně společenských poměrů v roce 1989 schválili poslanci Federálního shromáždění nový zákon, který kladl důraz na co nejméně pravomocí státu nad spolkovou činností.

Naléhavé potřebě upravit právní poměry neziskového sektoru vyhověl zákonodárce novelou obč. z. č. 509/1991 Sb., která přinesla dočasnou úpravu nadací. Dvořák toto shledává jako řešení krajně nevyhovující a nouzové.<sup>61</sup>

Výchozím dokumentem pro další úpravu je Listina základních práv a svobod, která stanovuje přípustné zásahy státu do sdružovací svobody pouze zákonnou formou a pouze tehdy, jestliže je to v demokratické společnosti nezbytné pro bezpečnost státu, ochranu veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku, předcházení trestným činům, nebo pro ochranu práv a svobod druhých.

---

59 SKOVJASA, M. a kol.: Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice. Praha: Portál, 2010, str. 51

60 Zhruba polovinu obyvatel tvořili Češi, čtvrtinu Němci, až poté byli jednou šestinou zastoupeni Slováci.

61 DVORÁK, T.: Obecně prospěšná společnost. Praha: ASPI Publishing, 2004, str. 5.



### 1. 2. 1. 2 Prameny

Základním dokumentem, který se významnou měrou týká otázky sdružování, je již zmíněná Listina základních práv a svobod (LZPS). Podle Klímy se však usnesení o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., úpravy sdružování nedotklo. Právo na svobodu myšlení a svědomí spolu se sdružovacím právem jsou však předpokladem realizace práva na svobodu projevu.<sup>62</sup>

Právo na sdružování je upraveno v oddílu politických práv, konkrétně v čl. 20 Listiny. Právo svobodně se sdružovat je výslovně zaručeno jako základní právo. Ve zmíněném článku jsou zmíněny tyto typy subjektů – *„Každý má právo spolu s jinými se sdružovat ve **spolcích, společnostech a jiných sdruženích.**“*<sup>63</sup> Zajímavým faktem je terminologický problém týkající se uvedení pojmu spolky. *„Zdá se, že zákonodárci neměli v úmyslu navazovat na právní úpravu účinnou před nástupem komunistického zákonodárství (tedy na rakouský říšský zákon č. 134/1867 Ř.z.), a tím jej jakýmsi právně nezávazným způsobem oživit, ani přisuzovat obchodním společnostem založeným dle části druhé zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, primární povahu subjektů naplňujících ústavní právo občanů na sdružování, ale jednoduše převzal první část výčtu možných subjektů z obecného zákona, a to bez hlubšího hodnocení právního stavu přelomu let 1992 a 1993, (...) který v podstatě trvá dodnes.“*<sup>64</sup>

---

62 KLÍMA, K. et al.: KOMENTÁŘ K ÚSTAVĚ A LISTINĚ, 2. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.

63 Zákon č.2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, čl. 20, odst.1

64 LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, 38. sčíslo disertační práce, ZČU Plzeň, 2011., str. 32

Základním zákonem upravujícím oblast sdružování je zákon o sdružování občanů. Lego vymezuje otázku sdružení nejen pomocí tohoto zákona, ale také demonstrativním výčtem dalších subjektů, kterými je naplňováno právo svobodně se sdružovat.<sup>65</sup>

- ⌚ sdružení dle zákona č. 116/1985 Sb., o podmínkách činnosti organizací s mezinárodním prvkem v Československé socialistické republice;
- ⌚ sdružení dle §20f a násl. Zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku;
- ⌚ sdružení bez právní subjektivity dle §829 a násl. Zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník;
- ⌚ církve a náboženské společnosti dle zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech;
- ⌚ politické strany a hnutí dle zákona č.424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a hnutích;
- ⌚ obchodní společnosti a družstva dle zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník;
- ⌚ společenství vlastníků jednotek podle zákona č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů;
- ⌚ profesní komory a jiná sdružení sloužící k zajištění řádného výkonu určitých povolání

---

65 LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, disertační práce, ZČU Plzeň, 2011., str. 30

## 2. Právní úprava činnosti obecně prospěšných společností

Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech (o. p. s.) a o změně a doplnění některých zákonů ze dne 28. 9. 1995, účinný od 1. 1. 1996 bude ke dni 1. 1. 2014 v souvislosti s účinností Nového občanského zákoníku zrušen. Tomuto dosluhujícímu právnímu předpisu, jeho subjektům<sup>66</sup>, a právní úpravě nové je věnována tato kapitola.

Obecně prospěšná společnost podle zákona č. 248/1995 Sb. (dále také z. o. p. s.) není společností ve smyslu korporace (sdružení osob), nýbrž jde o účelové sdružení majetku, které je právnickou osobou.<sup>67</sup> Zákon od počátku čelil ostré kritice odborné veřejnosti a i přes snahy o jeho novelizace, jevil se být natolik vadným, že jeho úprava byla prakticky nemožná. Řešení obtíží se zákonem č. 248/1995 Sb. přináší až rekodifikace občanského zákoníku, která odstraňuje neodůvodněnou duplicitu nadací a obecně prospěšných společností.

Jak píše Dvořák:<sup>68</sup> „Podstata řešení spočívá v tom, že nový občanský zákoník zákon č. 248/1995 Sb. zruší bez náhrady, ovšem s tím, že právnické osoby, které budou ke dni nabytí účinnosti nového občanského zákoníku existovat, se ponechají dožít, bez nutnosti zákonem nařízené transformace na jiný druh právnické osoby či jejich zrušení a zánik; vznik nových však už nebude povolen.“<sup>69</sup>

Zákon o obecně prospěšných společnostech upravuje postavení tzv. společností, která jsou ve skutečnosti účelovými sdruženími majetku. Ačkoli má o.p.s. právní postavení právnické osoby, nelze ji přirovnávat k obchodním společnostem dle § 56 odst. 1 obch. z. Dvořák

---

66 Statistika Českého statistického úřadu k červnu 2010 uvádí 1 888 obecně prospěšných společností. Těch bylo k uvedenému datu více než nadací (446) a nadačních fondů (1190). Zdroj: Český statistický úřad, Albertina – Firemní monitor na webových stránkách [new.neziskovky.cz](http://new.neziskovky.cz)

67 HURDÍK, J., TELEČEK, I.: Zákon o nadacích a nadačních fondech. Komentář. Praha: C.H. Beck, 1998, str. 219.

68 DVOŘÁK, T.: Obecně prospěšná společnost. Praha: ASPI Publishing, 2004., str. 6.

69 Viz Věcný záměr nového občanského zákoníku in ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. Praha: Linde, 2001.

postuluje, že pro řešení otázek zákonem o obecně prospěšných společnostech výslovně neřešených je zapotřebí vyjít z obecné úpravy právnických osob v ustanoveních občanského zákoníku, popřípadě, pokud neřešitelnost přetrvává, analogií zákona.<sup>70</sup>

## 2. 1 Definice o. p. s.

Zákon č. 248/1995 Sb. definuje obecně prospěšnou společnost<sup>71</sup> jako:

- ⌚ právníckou osobu založenou podle tohoto zákona, která poskytuje veřejnosti obecně prospěšné služby za předem stanovených a pro všechny uživatele stejných podmínek. Jak říká judikatura, ze zakládací listiny obecně prospěšné společnosti musí být zřejmé podmínky, za nichž bude obecně prospěšná služba poskytnuta.<sup>72</sup>
- ⌚ společnost, jejíž hospodářský výsledek (zisk) nesmí být použit ve prospěch zakladatelů, členů jejích orgánů nebo zaměstnanců
- ⌚ společnost, jejíž zisk musí být použit k poskytování obecně prospěšných služeb, pro které byla obecně prospěšná společnost založena<sup>73</sup>

Poskytování obecně prospěšných služeb za předem stanovených a pro všechny stejných podmínek do jisté míry limituje aktivitu obecně prospěšných společností.

O. p. s. jsou způsobilé vlastními právními úkony nabývat práva a povinnosti, mají plnou právní subjektivitu. Přerozdělování případného zisku za jiným účelem než k naplňování činnosti, pro kterou byla o. p. s. založena, je těmto společnostem zákonem výslovně zakázáno. O otázce veřejné prospěšnosti je pojednáno výše, lze

---

70 DVORÁK, T.: Obecně prospěšná společnost. Praha: ASPI Publishing, 2004., str. 12.

71 Název obecně prospěšné společnosti podle zákona musí obsahovat označení „obecně prospěšná společnost“, nebo zkratku „o. p. s“. Jiné subjekty toto označení nesmějí ve svém názvu nebo obchodní firmě obsahovat.

72 Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 2. 2003, sp. zn. 32 Cdo 867/2002 in BALÁK, F. a kol.: Soubor rozhodnutí Nejvyššího soudu. Svazek 24. Praha: C. H. Beck, 2003.

73 Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů

však shrnout, že se tímto rozumí toliko činnost směřující k dosahování obecného blaha v různých oblastech lidského konání.

## 2.2 Založení obecně prospěšné společnosti

Zakladatelem obecně prospěšné společnosti mohou být dle zákona fyzické osoby, Česká republika nebo právnické osoby. Zakladatelem tedy mohou být i veřejnoprávní korporace – obce, stát. Založení a vznik odpovídá příslušným ustanovením obchodního zákoníku. Při jednání mezi založením a vznikem jedná ve věcech souvisejících se vznikem zakladatel, v případě více zakladatelů jednají společně, nebo jedná ten, který byl k tomu písemně zmocněn. Závazky takto vzniklé přecházejí na o. p. s. okamžikem jejího vzniku. Pojistkou proti „nevýhodným“ úkonům je zde tříměsíční lhůta, během které může vzniklá o. p. s. odmítnout závazky, které jí brání naplnit účel, pro něžž byla založena. Pokud se tak stane, odpovídá za nepřevzaté závazky zakladatel, popř. zakladatelé společně a nerozdílně.

Zakládací smlouva, nezbytná pro založení o. p. s., musí být podepsána všemi zakladateli, pravost podpisů pak musí být úředně ověřena. Výjimku tvoří založení jediným zakladatelem. V takovém případě se zakládací smlouva nahrazuje zakládací listinou ve formě notářského zápisu.

Zřízení o. p. s. je možné pouze mezi živými (*inter vivos*), nikoliv zřízením závěti pro případ smrti (*mortis causa*).<sup>74</sup>

### 2.2.1 Náležitosti zakládací smlouvy nebo zakládací listiny

Zakládací listina či zakládací smlouva má tyto obligatorní náležitosti:<sup>75</sup>

- ⊙ název, sídlo a identifikační číslo osoby zakladatele, jde-li o právnickou osobu, nebo jméno, popřípadě jména a příjmení,

74 DVOŘÁK, T.: Obecně prospěšná společnost. Praha: ASPI Publishing, 2004., str. 17.

75 Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, Hlava II, § 4.

- ⌚ rodné číslo (popřípadě datum narození) zahraničního zakladatele, nebylo-li rodné číslo přiděleno, a trvalý pobyt zakladatele, jde-li o fyzickou osobu
- ⌚ název a sídlo obecně prospěšné společnosti
- ⌚ druh obecně prospěšnou společností poskytovaných veřejně prospěšných služeb a podmínky změn tohoto určeného druhu služeb
- ⌚ podmínky poskytování jednotlivých druhů obecně prospěšných služeb
- ⌚ dobu, na kterou se obecně prospěšná společnost zakládá, pokud není založena na dobu neurčitou
- ⌚ jméno, případně jména a příjmení, rodné číslo, u cizích státních příslušníků datum narození, nebylo-li RČ přiděleno a trvalý pobyt členů správní rady, totéž platí u ředitele a členů dozorčí rady o. p . s. s tím, že v případě cizinců musí navíc být uvedeno bydliště v cizině a místo pobytu na území České republiky
- ⌚ hodnotu a označení majetkových vkladů jednotlivých zakladatelů, jsou-li vkládány, u nepeněžitěho vkladu určení jeho předmětu a ocenění odborným odhadcem.<sup>76</sup> Seznam těchto odhadců vedou krajské soudy, znalec musí být zapsán v seznamu soudních znalců.
- ⌚ možnost odměňování a způsob stanovení výše odměny členů správní rady, členů dozorčí rady a ředitele
- ⌚ způsob jednání správní a dozorčí rady, možnost opětovného členství ve správní radě
- ⌚ důvody pro odvolání člena správní rady a dozorčí rady zakladatelem

---

<sup>76</sup> Předmětem peněžitěho vkladu jsou výhradně peníze, nepeněžitý vklad musí být převoditelný a nesmí náležet výlučně státu, územně samosprávným celkům nebo zákonem určeným právníkům osobám.

- ⌚ podmínky zatížení nebo zcizení určitého majetku vloženého nebo darovaného zakladatelem

Absence obligatorních náležitostí má za následek absolutní neplatnost zakládací smlouvy či listiny, dobrá víra třetích osob ve stav zápisu v rejstříku však není dotčena, ustanovení § 27 odst. 2 obch.z. se zde užije analogicky.

Fakultativně může být rovněž stanovena obecně prospěšná společnost oprávněná k přijetí likvidačního zůstatku při zrušení o. p. s. s likvidací, popřípadě možnost stanovení této nástupnické společnosti správní radou v rozhodnutí o zrušení o. p. s. Lze také vyloučit přechod práv a povinností zakladatele na jinou osobu či stanovit další náležitosti, které do dokumentu chtějí zakladatelé včlenit. Zakládací listina nebo zakládací smlouva se následně zakládá do sbírky listin vedené u rejstříkového soudu o. p. s. Do sbírky listin se následně zakládají například výroční zprávy.

### **2.3 Vznik obecně prospěšné společnosti**

O. p. s. vzniká dnem zápisu do rejstříku o. p. s. (dále jen „rejstřík“), vedeného u rejstříkového soudu. Návrh na zápis podává zakladatel nebo jím písemně zmocněná osoba. K návrhu se přikládá zakládací listina a v případě právnické osoby také doklad o vzniku a trvání zakladatele. Návrh musí být podán do 90 dnů od založení o. p. s.

Do rejstříku se zapisují tyto údaje:<sup>77</sup>

- ⌚ název, sídlo a identifikační číslo (IČ) osoby o. p. s.
- ⌚ název, sídlo a IČ osoby zakladatele, je-li právnickou osobou, nebo jméno, popř. jména a příjmení, rodné číslo (RČ), popř. Datum narození zahraničního zakladatele, nebylo-li RČ přiděleno, a trvalý pobyt zakladatele, je-li fyzickou osobou

---

<sup>77</sup> Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, Hlava II, § 5, odst. 3

- ⌚ jméno, popř. jména a příjmení, RČ, u cizích státních příslušníků datum narození, nebylo - li jim RČ přiděleno, trvalý pobyt členů správní rady
- ⌚ jméno, popř. jména a příjmení, RČ a trvalý pobyt ředitele; u cizince jméno (popř. jména a příjmení), RČ (popřípadě datum narození), bydliště v cizině a adresu místa pobytu na území České republiky
- ⌚ druh obecně prospěšných služeb, k jejichž plnění byla o. p. s. založena a předmět doplňové činnosti, bude-li provozována
- ⌚ jméno, popř. jména a příjmení, RČ a trvalý pobyt členů dozorčí rady, u cizince opět jméno a příjmení, RČ (datum narození), bydliště v cizině a adresu místa pobytu na území ČR

Jak vidno, do rejstříku zapisované údaje vycházejí z obligatorních náležitostí zakládací smlouvy nebo zakládací listiny.

## **2. 4 Zrušení, likvidace a zánik o. p. s.**

K zániku o. p. s. dochází dnem výmazu z rejstříku, předchází mu zrušení s likvidací nebo bez likvidace.

Ke zrušení obecně prospěšné společnosti dochází:<sup>78</sup>

- ⌚ uplynutím doby, na kterou byla založena
- ⌚ dosažením účelu, pro který byla založena
- ⌚ dnem uvedeným v rozhodnutí správní rady o zrušení o. p. s.
  - toto rozhodnutí musí být písemně oznámeno zakladateli s nejméně dvouměsíčním předstihem přede dnem, ke kterému má být o. p. s. zrušena, jinak takové rozhodnutí pozbývá platnosti. Zakladatel může rozhodnutí správní rady změnit nebo zrušit, je však povinen zajistit činnost obecně prospěšné společnosti alespoň v rozsahu, který umožní plnění závazků o. p. s.

---

<sup>78</sup> Zákon č. 248/1995, o obecně prospěšných společnostech, § 8.



- ⌚ vnitrostátní fúzí nebo rozdělením<sup>79</sup>
- ⌚ dnem uvedeným v rozhodnutí soudu o zrušení o. p. s., jinak dnem, kdy takové rozhodnutí nabude právní moci
- ⌚ prohlášením konkursu na její majetek

Soud rozhodne o zrušení o. p. s. a o její likvidaci na návrh státního orgánu, zakladatele, nebo osoby, jež osvědčí právní zájem, pokud:

- ⌚ se v uplynulém roce nekonalo žádné zasedání správní rady o. p. s.
- ⌚ dosavadním orgánům skončilo funkční období více než před rokem a nebyly jmenovány nové orgány o. p. s.
- ⌚ o. p. s. neposkytuje obecně prospěšné služby, za jejichž účelem vznikla, déle než šest měsíců
- ⌚ provozování doplňkové činnosti v období šesti měsíců způsobilo opakované ohrožení kvality, rozsahu a dostupnosti obecně prospěšných služeb, k jejichž poskytování byla o. p. s. založena
- ⌚ o. p. s. jedná v rozporu se zákonem

Dojde-li k zániku jediného zakladatele bez právního nástupce, nebo zemřeli jediný zakladatel, správní rada do 6 měsíců ode dne, kdy se o takové skutečnosti dozví, rozhodne o přechodu práv a povinností zakladatele na jinou osobu. Tento přechod nesmí být vyloučen zakládací listinou a musí s ním souhlasit dozorčí rada i osoba, na kterou práva a povinnosti zakladatele přecházejí.

Pro provedení likvidace je správní radou nebo soudem ustanoven likvidátor.

---

<sup>79</sup> Přeshraniční fúzi zákon výslovně zakazuje.

Podle § 9 ZOPS zahajuje likvidátor likvidaci následovně:<sup>80</sup>

- ⌚ ověřením, že zakladatelé obecně prospěšné společnosti byli včas o likvidaci informováni
- ⌚ výzvou k věřitelům a ostatním osobám likvidací dotčeným, k přihlášení se o svá práva a pohledávky ve lhůtě, která nesmí být kratší než tři měsíce
- ⌚ zveřejněním vstupu obecně prospěšné společnosti do likvidace v Obchodním věstníku
- ⌚ oznámením zahájení likvidace obci, v níž obecně prospěšná společnost sídlí, a příslušnému finančnímu úřadu.

Během likvidace je zpeněžen pouze majetek nutný pro splnění závazků o. p. s.

## 2.5 Ředitel

Statutárním orgánem o. p. s. je ředitel, kterým může být pouze bezúhonná fyzická osoba se způsobilostí k právním úkonům. Náplní jeho funkce je řízení činnosti o. p. s. a jednání jejím jménem. Je jmenován a odvoláván správní radou. Členství ve správní a dozorčí radě se s funkcí ředitele vylučují, ředitel však má na jednáních těchto rad poradní hlas.

## 2.6 Správní rada

Správní rada je nejméně tříčlená, funkční období členů je tříleté. Počet členů správní rady musí být dělitelný třemi. Členem se může stát pouze FO, která je bezúhonná<sup>81</sup> a má způsobilost k právním úkonům. O způsobu jmenování členů rozhoduje zakladatel. Členové mezi sebou volí předsedu, jehož úkolem je svolávat a řídit jednání správní rady. Nestanoví-li zakládací listina něco jiného, má předseda správní rady rovněž rozhodující slovo při rovnosti hlasů. Usnášeníschopnost je dána přítomností nadpoloviční většiny členů správní rady, pro přijetí rozhodnutí je zapotřebí souhlasu většiny přítomných členů. Nejvýše

---

80 Zákon č. 248/1995, o obecně prospěšných společnostech, § 9.

81 Bezúhonným se zde rozumí ten, kdo nebyl pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin.

jedna třetina členů správní rady může být současně v pracovněprávním vztahu k dané o. p. s. Členové správní rady jednají s péčí řádného hospodáře, jsou povinni zachovávat mlčenlivost o důvěrných informacích a skutečnostech, jejichž prozrazení by mohlo způsobit o. p. s. škodu.

Členství ve správní radě zaniká:<sup>82</sup>

- ⌚ uplynutím funkčního období
- ⌚ úmrtím
- ⌚ odstoupením
- ⌚ odvoláním – pokud přestane člen správní rady splňovat podmínky členství ve správní radě, nebo poruší-li závažným způsobem nebo opakovaně zákon, zakladací listinu nebo statut, zakladatel jej musí odvolat do jednoho měsíce ode dne, kdy se o odvolacím důvodu dozvěděl, nejpozději však do šesti měsíců ode dne, kdy tento důvod nastal.<sup>83</sup>

Uvolněná místa ve správní radě musejí být do šedesáti dnů zaplněna novými členy, při marném uplynutí této lhůty jmenuje tyto na návrh oprávněné osoby soud.

Správní rada dbá o to, aby byl zachován účel, pro který byl o. p. s. založena, zákon jí zakazuje vydat souhlas s takovým právním úkonem, kterým by bylo ohroženo plnění úkolů o. p. s.. Předchozí písemný souhlas k právnímu úkonu vydává správní rada, pokud o. p. s.:

- ⌚ nabývá, zcizuje nebo zatěžuje nemovitou věc
- ⌚ nabývá nebo zcizuje movitou věc, zřizuje věcné břemeno nebo předkupní právo u movité věci, jejíž cena je vyšší než hodnota veřejné zakázky malého rozsahu podle zákona upravujícího veřejné zakázky
- ⌚ nabývá nebo zcizuje autorská práva nebo průmyslová práva

---

82 Zákon č. 248/1995, o obecně prospěšných společnostech, § 12.

83 Není-li tato podmínka splněna, může člena správní rady odvolat soud na návrh člena správní rady, na návrh dozorčí rady, nebo na návrh osoby, která osvědčí právní zájem.

- ⌚ zakládá jinou právnickou osobu a vkládá peněžitý nebo nepeněžitý majetek do této právnické osoby.

Správní rada rovněž schvaluje rozpočet obecně prospěšné společnosti, řádnou a mimořádnou účetní závěrku a výroční zprávu obecně prospěšné společnosti a předmět doplňkových činností. Rozhoduje také o zrušení o. p. s.

## 2.7 Dozorčí rada

Obecně prospěšná společnost zřizuje dozorčí radu jako svůj kontrolní orgán, rada musí být nejméně tříčlenná s tím, že počet členů musí být dělitelný třemi. Členové, jejichž jmenování je v moci zakladatele, ze svého středu volí předsedu, který svolává a řídí její jednání.

Úkolem dozorčí rady je:

- ⌚ přezkoumávat řádnou a mimořádnou účetní závěrku a výroční zprávu o. p. s.
- ⌚ podávat alespoň jednou ročně řediteli a správní radě zprávu o výsledcích své kontrolní činnosti
- ⌚ dohlížet na to, aby o. p. s. vyvíjela činnost v souladu se zákony a se zakládací listinou
- ⌚ upozornit ředitele a správní radu na porušení zákonů, zakládací listiny nebo statutu, dále na nehospodárné postupy či další nedostatky v činnosti o. p. s.

K plnění svých úkolů je dozorčí rada oprávněna zejména:

- ⌚ nahlížet do účetních knih a jiných dokladů za účelem kontroly údajů
- ⌚ svolávat mimořádné jednání správní rady, pokud je to v zájmu o. p. s.
- ⌚ účastnit se jednání správní rady – pokud členové dozorčí rady požádají o slovo, musí jim být uděleno

## 2. 8 Spolková úprava podle nového občanského zákoníku

Neziskový sektor je významně ovlivněn Novým občanským zákoníkem (dále rovněž NObčz), platným právním předpisem, který vejde v účinnost v lednu 2014.<sup>84</sup> NObčz zrušuje mezi jinými i zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech. V důvodové zprávě je uvedeno, že *„dosavadní stav, kdy v některých otázkách přejímá kodexovou úlohu zákoník obchodní, a to formálně (§ 761 odst. 2) i fakticky (např. úpravou v § 13 odst. 1 nebo odst. 4, v § 24 apod.), je neúnosný. Stejně tak je neúnosné stávající pojetí občanského zákoníku, který obecně upravě právnických osob věnoval mizivý počet ustanovení, neboť to generuje přebujelé a nepřehledné zvláštní právní úpravy věnované jednotlivým zvláštním formám právnických osob.“*<sup>85</sup>

Úprava týkající se neziskového sektoru je v NObčzu obsažena konkrétně v hlavě II, která je věnována osobám, dílu 3 (Právnické osoby). S ohledem na rozsah práce bude věnována pozornost toliko spolkům a ústavům, které jsou svojí povahou obecně prospěšným společnostem nejvíce podobny. Nový občanský zákoník rozlišuje tři typy právnických osob. Prvním typem jsou korporace tvořené členy nebo společníky, druhým jsou fundace, jež mají majetkový základ a třetím jsou ústavy představující propojení osobní a majetkové složky.<sup>86</sup> Práce je nadále zaměřena na úpravu korporací a ústavů.

---

84 Podle informací k 25. 2. 2013

85 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu na vydání občanského zákoníku dostupná na webové adrese [www.psp.cz](http://www.psp.cz)

86 LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, ~~43~~ disertační práce, ZČU Plzeň, 2011., str. 105

## 2. 8. 1 Korporace

O společenství osob ve formě právnické osoby Nový občanský zákoník hovoří jako o korporaci, byť by tuto právnickou osobu tvořil jediný člen.<sup>87</sup> Možnost založení jedinou osobou zdá se být v příkrém rozporu s významem pojmu společenství. Nejde však o možnost obecnou, ale vázanou na situace upravené zvláštním zákonem. Důvodová zpráva zdůrazňuje, že tzv. *unipersonální korporace* jsou možné jen na základě zvláštní zákonné úpravy výjimečného charakteru.<sup>88</sup>

### 2. 8. 1. 1 Práva a povinnosti členů

Svým členstvím v korporaci je člen povinen chovat se čestně a zachovávat její vnitřní řád. Pokud by například zneužil své hlasovací právo k újmě korporace, soud může na návrh toho, kdo včas<sup>89</sup> projeví právní zájem, rozhodnout, že se k hlasu tohoto člena pro určitý případ nepřihlíží.

Korporace oproti tomu nesmí jej bezdůvodně zvýhodňovat či znevýhodňovat a musí šetřit jeho členská práva i oprávněné zájmy.

K otázce náhrady škody se vyjadřuje § 213, který stanoví, že:

*„Poškodí-li korporaci její člen nebo člen jejího orgánu způsobem, který zakládá jeho povinnost k náhradě a kterým byl poškozen i jiný člen korporace na hodnotě své účasti, a domáhá-li se náhrady jen tento člen, může soud škůdci i bez zvláštního návrhu uložit povinnost nahradit způsobenou škodu jen korporaci, pokud to odůvodňují okolnosti případu, zejména pokud je dostatečně zřejmé, že se takovým opatřením vyrovná i škoda na znehodnocené účasti.“<sup>90</sup>*

---

87 Připouští-li to zákon, je jediný člen dovolen, ovšem nesmí dobrovolně ukončit své členství bez právního nástupce. Pokud je členů korporace méně, než stanoví zákon, poskytne soud přiměřenou lhůtu k nápravě takového stavu a po jejím marném uplynutí může i bez návrhu korporaci zrušit. Toto pravidlo je proti zásadám sdružovací svobody, jelikož potírá svobodu dobrovolného vstupování a vystupování do společnosti. Je proto diskutabilní, zda zákon, který neumožňuje unipersonální společnost opustit bez právního nástupce, je v souladu s principy a zásadami na nichž je vystavěn.

88 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu na vydání občanského zákoníku dostupná na webové adrese [www.psp.cz](http://www.psp.cz), str. 632

89 Návrh musí být podán v prekluzivní lhůtě 3 měsíců ode dne, kdy došlo ke zneužití hlasu

90 Zákon č. 89/2012 Sb., (Nový) občanský zákoník, § 213.

Dle důvodové zprávy toto ustanovení řeší případy škod, které jsou doktrinálně známé jako tzv. *reflexní škoda*. Jde o důsledek situace, kdy člen, popř. člen orgánu korporace způsobí korporaci protiprávním činem škodu a kdy se tato škoda projeví i v majetkové sféře jednotlivých členů korporace snížením hodnoty jejich akcií, podílů či jiné účasti. Ústřední myšlenka se opírá fakt, že škůdce působí škodu jedním skutkem několika osobám – korporaci i jejím členům. Dojde-li ale k náhradě škody korporaci, sanuje se tím i škoda způsobená na účastech členů korporace, neboť za pravidelných okolností se v důsledku takové náhrady hodnota jejich účasti opět zvýší.<sup>91</sup>

## 2. 8. 2 Spolek

Podstatná část dosavadní neuspokojivé právní úpravy dané oblasti s mnohostí překrývajících se subjektů byla derogována jednotnou úpravou toho, co NObčz definuje jako spolek:

- ⌚ *samosprávný a dobrovolný svazek členů, v němž se mohou spolčovat alespoň tři osoby vedené společným zájmem, založený k naplňování tohoto zájmu.*

Dochází tak k terminologickým změnám, kdy se místo dosavadního označení „občanské sdružení“ užije termínu „spolek“. Název spolku musí obsahovat slova „spolek“, nebo „zapsaný spolek“, nebo zkratku „z.s.“

Termín spolek, jako nástupce pojmu občanské sdružení, vykazuje přirozeně s tímto některé společné znaky. Jsou jimi zejména:

- ⌚ dobrovolnost členství– nadále platí, že nikdo nemůže být k účasti ve spolku nucen a nikomu nesmí být bráněno vystoupit z něho. Členové spolku zároveň neručí za žádné dluhy spolku.
- ⌚ Oddělení majetkových sfér spolku – hlavní činností spolku je pouze uspokojování a ochrana zájmů, pro které byl spolek založen. Klíčovým pojmem je veřejná prospěšnost.<sup>92</sup> Zákon neuvádí výčet činností, jež by spadaly do rámce veřejné

91 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu na vydání občanského zákoníku dostupná na webové adrese [www.psp.cz](http://www.psp.cz), str. 633

92 Veřejnou prospěšnost vymezuje NObčz v §§ 146 – 150. Status obecné prospěšnosti má právnická osoba, jejímž posláním je vlastní činností přispívat k dosahování obecného blaha.

prospěšnosti, obsahuje však negativní vymezení, co hlavní činností být nemůže. Hlavní činností nesmí být podnikání ani jiná výdělečná činnost, spolek však může vyvíjet vedlejší hospodářskou činnost, která ve výdělečné činnosti spočívá, její účel ovšem musí sloužit podpoře činnosti hlavní nebo hospodárnému využití majetku spolku. Motivem činnosti spolku je typicky například zájmová činnost.

### **2. 8. 2. 1 Založení spolku**

K založení spolku může dojít dvěma způsoby, které vycházejí z dosavadní právní úpravy sdružovacího zákona:

- ⌚ Pokud zakladatelé vzájemnou shodou vymezí obsah stanov, dojde k založení spolku. Obligatorní náležitosti stanov jsou následující:
  - název a sídlo spolku
  - účel spolku vymezením činnosti, kterou má být účelu dosahováno
  - práva a povinnosti členů vůči spolku
  - určení statutárního orgánu

Dalšími obligatorními náležitostmi jsou:<sup>93</sup>

- vymezení vedlejší hospodářské činnosti spolku
- způsob rozhodování orgánu o sporech ve věcech spolkové samosprávy
- podrobnosti o seznamu členů

Ve srovnání s dosavadní právní úpravou lze tedy mluvit o částečném zjednodušení náležitostí stanov. Forma stanov je písemná, a musejí být uloženy v sídle spolku. Jejich možnosti jsou široké, mohou například určit členství různého druhu. Pokud se tak stane, musí zároveň vymezit s tím spojená práva a povinnosti.

---

93 Tyto náležitosti jsou povinné pouze v případě, kdy dojde k provozování vedlejší činnosti spolku; ke zřízení zmíněného orgánu či k vedení řečeného seznamu.



Práva spojená s jednotlivým druhem členství lze omezit nebo rozšířit jen za podmínek stanovených ve stanovách, jinak se souhlasem většiny dotčených členů, anebo má-li spolek k tomuto účelu spravedlivý důvod

- ⌚ Založit spolek lze rovněž usnesením ustavující schůze tvořícího se spolku. Zájemce o založení spolku svolá na ustavující schůzi tzv. svolavatel, který rovněž vypracuje návrh stanov a ověří správnost a úplnost prezenční listiny přítomných na této schůzi.<sup>94</sup>

### **2. 8. 2. 1. 1 Ustavující schůze**

Na ustavující schůzi jsou přítomní seznámeni s veškerými jednáními, která svolavatel v zájmu spolku již učinil. Jsou navržena pravidla pro jednání schůze a pro volbu předsedajícího a případných dalších činovníků. Schůze následně volí členy orgánů, které má zvolit na základě zákona nebo stanov. Ustavující schůze přijímá usnesení prostou většinou hlasů přítomných v době hlasování.

### **2. 8. 2. 2 Vznik spolku**

Spolek vzniká dnem zápisu do veřejného rejstříku, návrh na zápis podávají zakladatelé, nebo podle druhého výše zmíněného způsobu osoba určená ustavující schůzí. Zákonodárce počítá s nečinností příslušných orgánů, proto zákon obsahuje pojistku proti této nečinnosti – k zapsání spolku do veřejného rejstříku dojde automaticky třicátý den od podání návrhu na zápis, pokud v této době není vydáno rozhodnutí o odmítnutí zápisu ani není spolek do rejstříku zapsán.

### **2. 8. 2. 3 Členství**

#### **Vznik členství**

Po vzniku spolku vzniká členství přijetím za člena nebo jiným způsobem, který určují stanovy. Adept o členství projevuje konkludentně vůlí být vázán stanovami od okamžiku svého členství ve spolku. O přijetí člena rozhoduje

---

<sup>94</sup> Každý přítomný ustavující schůze, který splňuje podmínky pro členství ve spolku se zapíše do prezenční listiny (listina přítomných), kde připojí svůj podpis k údají o svém jménu a bydlišti či sídlu. Platí zde právní fikce, že osoby zapsané v listině přítomných podaly tímto řádnou přihlášku do spolku. Pokud některý z přítomných hlasuje proti přijetí návrhu stanov, může od přihlášky do spolku odstoupit, do listiny přítomných je o tom proveden zápis doplněný podpisy odstupujícího a toho, kdo záznam činí.

nejvyšší orgán spolku nebo orgán určený stanovami. Pokud stanovy neurčí jinak, je členství ve spolku vázáno toliko na osobu člena a nedochází k přechodu na jeho právního nástupce. Člena spolku, který je právnickou osobou, zstupuje její statutární orgán nebo jiný právnickou osobou určený zástupce. S členstvím může být spjat také členský příspěvek. Jeho výši a splatnost určují buď přímo stanovy, nebo stanoveným způsobem orgán spolku za tímto účelem určený stanovami.

Seznam členů je veden fakultativně. Pokud spolek seznam svých členů vede, stanovy určí:

- ⌚ jakým způsobem bude docházet k zápisům a výmazům členství osob ve spolku,
- ⌚ jak bude seznam členů zpřístupněn, popřípadě
- ⌚ že zpřístupněn nebude

Seznam je zveřejněn se souhlasem všech členů, jejichž jména jsou v něm obsažena. Při zveřejnění neúplného seznamu členů musí toto být patrné. Každý člen má právo získat od spolku na jeho náklady potvrzení s výpisem ze seznamu členů obsahující údaje o své osobě, popřípadě potvrzení, že tyto údaje byly vymazány. O totéž může požádat i právní nástupce a není-li takový, pak osoba, která prokáže zájem hodný právní ochrany.

### **Zánik členství**

K zániku členství ve spolku dochází:

- ⌚ vystoupením
- ⌚ vyloučením<sup>95</sup> – není-li stanovami určen jiný orgán, rozhoduje o vyloučení statutární orgán, rozhodnutí o vyloučení se doručuje vyloučenému členu
- ⌚ nezaplacením členského příspěvku ani v přiměřené dodatečné lhůtě určené spolkem,

---

<sup>95</sup> Zásadní je vždy to, co je obsaženo ve stanovách. Zákon často užívá spojení „neurčí-li stanovy jinak“. Lze například vyloučit člena, který závažným způsobem porušil povinnosti vyplývající z členství a způsobil tak neodčinitelnou nebo zvlášť závažnou újmu, nebo nezjednal nápravu újmy méně závažné v přiměřené lhůtě i přes výzvu spolku – ale pouze, pokud takovou možnost stanovy nevyloučí. Tato úprava je podrobnější než úprava dosavadní.

ačkoli byl člen na tento možný následek upozorněn výzvou

- ⌚ dalšími způsoby uvedenými ve stanovách nebo v zákoně

Vyloučený člen se může domáhat u soudu neplatnosti vyloučení do tří měsíců od doručení konečného rozhodnutí spolku, nebo (v případě nedoručení) do tří měsíců ode dne, kdy se o něm dozvěděl, jinak toto právo zaniká. Uplatňovat soudní ochranu nelze po uplynutí jednoho roku po zapsání zániku členství vyloučením do seznamu členů. Příslušnými jsou podle § 9 o. s. ř. okresní soudy.

#### **2. 8. 2. 4 Orgány spolku**

Orgány spolku jsou určeny ve stanovách. Mohou být pojmenovány libovolně, bázev však nesmí vzbudit mylný dojem o jejich povaze.

Zákonem předpokládané orgány spolku jsou:

- ⌚ statutární orgán – statutárním orgánem může být podle dikce NObčz výbor (kolektivní orgán), nebo předseda (individuální orgán). Zákonným požadavkem tedy je zřízení statutárního orgánu, který může být koncipován libovolně. Členy statutárního orgánu odvolává nejvyšší orgán spolku.
- ⌚ nejvyšší orgán – je určen stanovami, do jeho působnosti náleží určení hlavního zaměření spolku, rozhoduje o změně stanov, schvaluje výsledky hospodaření spolku, hodnotí činnost členů i dalších orgánů spolku, v jeho pravomoci je i rozhodnutí o zrušení spolku s likvidací nebo o jeho přeměně.

Nejvyšším orgánem může být statutární orgán, je-li to určeno stanovami. Pokud stanovy mlčí, je nejvyšším orgánem spolku členská schůze.<sup>96</sup> Stanovy mohou také určit, že působnost členské schůze plní shromáždění delegátů.

- ⌚ kontrolní komise – je fakultativním orgánem spolku. Je-li zřízena stanovami, musí mít alespoň tři členy a není-li určeno jinak, jsou tito členové voleni a odvoláváni členskou schůzí. K ustanovení stanov, že členy kontrolní komise jmenuje nebo odvolává statutární orgán, se nepřihlíží. Členství v kontrolní komisi rovněž není slučitelné se členstvím ve statutárním orgánu spolku. Účelem kontrolní komise je dohled nad řádným vedením záležitostí spolku v souladu se zákonem a stanovami. Při zjištění nedostatků je komise povinna upozornit statutární a další orgány určené stanovami. V souvislosti s působností komise může její pověřený člen nahlížet do dokladů spolku a může od orgánů spolku nebo od jeho zaměstnanců požadovat vysvětlení k jednotlivým záležitostem.
- ⌚ rozhodčí komise – je dalším fakultativním orgánem spolku. Dojde-li k jejímu zřízení, je jejím účelem rozhodování sporných záležitostí náležejících do spolkové samosprávy v rozsahu určeném stanovami. Pokud rozsah určen není, rozhoduje komise spory mezi členem a spolkem o placení členských příspěvků a přezkoumává rozhodnutí o vyloučení člena ze spolku. Není-li stanovami dáno jinak, má rozhodčí komise 3 členy, které volí a odvolává

---

<sup>96</sup> Členská schůze je svolávána k zasedání statutárním orgánem spolku nejméně jednou za rok způsobem uvedeným ve stanovách nebo alespoň třicet dnů před konáním schůze. Místo a čas musí být z pozvánky patrné a musí co nejméně omezovat možnost členů zúčastnit se. Každý člen schůze má jeden hlas, usnašeníschopnost je dána při účasti většiny členů spolku, usnesení se pak přijímá většinou hlasů přítomných členů. Stanovy mohou ve spojitosti s různými druhy členství určit, že určitý druh členství bude mít pouze hlas poradní.

členská schůze nebo shromáždění členů spolku.

Členem rozhodčí komise se může stát jen osoba:

- zletilá
- bezúhonná<sup>97</sup>
- plně svéprávná
- nepůsobící ve spolku jako člen statutárního orgánu nebo kontrolní komise

⌚ další orgány určené stanovami

Celkově je tedy patrné, že zákon ponechává spolkům v otázkách institucionální struktury a záležitostí, na kterých není obecný právní zájem, volné pole působnosti.

#### **2. 8. 2. 4. 1 Neplatnost rozhodnutí orgánu spolku**

Navrhnout soudu, aby rozhodl o neplatnosti rozhodnutí orgánu spolku pro jeho rozpor se zákonem nebo se stanovami, může každý člen spolku nebo ten, kdo projeví zájem hodný právní ochrany, pokud se neplatnosti nelze dovolat u orgánů spolku. Právo dovolat se neplatnosti rozhodnutí zaniká do tří měsíce ode dne, kdy se navrhovatel o rozhodnutí dozvěděl nebo mohl dozvědět, nejpozději však do jednoho roku od přijetí rozhodnutí.

Soud neplatnost nevysloví v těchto případech:

- ⌚ došlo-li k porušení zákona nebo stanov, které nemělo závažné právní následky, je-li v zájmu spolku, který je hoden právní ochrany, neplatnost nevyslovit
- ⌚ pokud by tím bylo podstatně zasaženo do práva třetí osoby nabytého v dobré víře (*bona fides*).

---

<sup>97</sup> Pokud nikdo nenavrhl vyslovení neplatnosti volby člena rozhodčí komise pro nedostatek bezúhonnosti má se za to, že byla zvolena bezúhonná osoba.

### 2. 8. 2. 5 Zrušení spolku

Ke zrušení spolku s likvidací soudem dochází na návrh osoby, která prokáže oprávněný zájem, nebo i bez návrhu, pokud byl spolek dříve soudem upozorněn, že:

- ⌚ vyvíjí zakázanou činnost – tato generální klauzule se vztahuje ke všem typům právnických osob, vyplývá z ní zákaz činnosti právnické osoby, jejímž účelem je porušení práva nebo dosažení nějakého cíle nezákonným způsobem, zejména, pokud je jejím účelem např..<sup>98</sup>
  - popření nebo omezení osobních, politických nebo jiných práv osob pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání a sociální postavení
  - rozněcování nenávisti a nesnášenlivosti
  - podpora násilí
  - řízení orgánu veřejné moci nebo výkonu veřejné správy bez zákonného zmocnění
- ⌚ vyvíjí činnost v rozporu s činností, k jejímuž naplňování byl spolek založen, zejména pokud se hlavní činností stalo podnikání nebo jiná výdělečná činnost
- ⌚ popírá dobrovolnost členství nucením třetích osob ke členství ve spolku, k účasti na jeho činnosti nebo k podpoře spolku, nebo brání členům spolku z něj vystoupit.

---

98 KRÁTKÁ, M.: Problematika založení obecně prospěšné společnosti na příkladu Sluňákova, bakalářská práce, Masarykova univerzita, Olomouc 2008.

### 2. 8. 2. 5. 1 Likvidace spolku

Pokud dojde ke zrušení spolku s likvidací, určený likvidátor sestaví soupis jmění a zpřístupní jej v sídle spolku všem členům. Likvidátor je rovněž povinen vydat soupis jmění každému členu, který o to požádá, výměnou za uhrazení režijních nákladů s tím spojených. Likvidátorem může být kterýkoli člen spolku a to i bez jeho souhlasu, pokud jej jmenuje soud. Z toho vyplývá, že likvidátor jmenovaný soudem nemůže ze své funkce odstoupit, může však soudu navrhnout, aby jej z výkonu funkce zprostil. Musí však prokázat, že výkon funkce na něm nelze spravedlivě požadovat.

Úkolem likvidátora je zpeněžení likvidační podstaty v té míře, jaká je nezbytná pro splnění dluhů spolku. Likvidátor nakládá s likvidačním zůstatkem podle stanov, zůstatek však nemůže být použit k jiným než veřejně prospěšným účelům. Pokud nelze s likvidačním zůstatkem naložit podle stanov, je tento nabídnut spolku s obdobným účelem, pokud to není možné, pak obci, na jejímž území má spolek sídlo. Pokud obec nabídku do dvou měsíců nepřijme, nabývá likvidační zůstatek kraj. Nadále platí, že likvidační zůstatek může být použit pouze k plnění veřejně prospěšného cíle.<sup>99</sup>

### 2. 8. 2. 6 Fúze spolků

Zúčastněné spolky mohou uzavřít smlouvu o fúzi jako:

- ⌚ smlouvu o splynutí spolků – obsahuje ujednání o stanovách nástupnického spolku
- ⌚ smlouvu o sloučení spolků – obsahuje ujednání o změně stanov nástupnického spolku, dojde-li k ní

Smlouva musí obsahovat údaje o názvu, sídle a identifikující údaj každého ze zúčastněných spolků s uvedením rozhodného dne a zanikajícího a nástupnického spolku. Členové statutárních orgánů zúčastněných spolků vyhotoví také zprávu (která může být i společná) s hospodářskými a právními důvody a

---

<sup>99</sup> Výjimka nastává v případě, kdy spolek obdržel účelově vázané plnění z veřejného rozpočtu, pak je s příslušnou částí likvidačního zůstatku naloženo podle rozhodnutí příslušného orgánu.

důsledky fúze.<sup>100</sup> Návrh smlouvy o fúzi schvaluje členská schůze, ta může návrh smlouvy o fúzi buď schválit, nebo odmítnout. V období třiceti dnů před zasedáním schůze musí být všem členům spolku zpřístupněno:

- ⌚ návrh smlouvy o fúzi
- ⌚ stanovy nástupnického spolku
- ⌚ výkaz majetku a závazků všech zúčastněných spolků ne starší šesti měsíců
- ⌚ zpráva o hospodářských i právních důvodech a důsledcích fúze, je-li to nutné.

K faktickému přijetí smlouvy o fúzi dochází usnesením členské schůze posledního ze zúčastněných spolků o schválení návrhu smlouvy o fúzi a jejím podpisem za tento spolek.

Fúzi je nutno zapsat do veřejného rejstříku<sup>101</sup>, návrh podávají společně všechny zúčastněné spolky. Příslušný orgán následně provede zápis fúze tím způsobem, že k témuž dni vymaže z veřejného rejstříku zanikající spolky, označí jejich právního nástupce a při fúzi

- ⌚ sloučením poznamená u nástupnického spolku den účinnosti sloučení a názvy, adresy sídla a identifikující údaje sloučených spolků, popřípadě další změny vzniklé u nástupnického spolku v důsledku fúze
- ⌚ splynutím provede zápis nástupnického spolku a poznamená u něj názvy, adresy sídel a identifikující údaje právně předcházejících spolků

---

<sup>100</sup>Tato zpráva být vyhotovena nemusí, pokud s tím souhlasí všichni členové zúčastněného spolku, nebo pokud jsou všichni členové zúčastněného spolku zároveň členy jeho statutárního nebo kontrolního orgánu.

<sup>101</sup>Po zápisu fúze do veřejného rejstříku již není možno smlouvu o fúzi změnit nebo zrušit.



### 2. 8. 2. 7 Rozdělení spolku

Smlouva o rozdělení sloučením<sup>102</sup> má tyto náležitosti:

- ⌚ údaje o názvu, sídle a identifikující údaj zúčastněných spolků s uvedením zanikajícího a nástupnických spolků
- ⌚ určení majetku a dluhů zanikajícího spolku, které přejímají spolky nástupnické
- ⌚ určení zaměstnanců zanikajícího spolku, kteří se stávají zaměstnanci nástupnických spolků
- ⌚ rozhodný den
- ⌚ dohodu o změně stanov nástupnického spolku, dochází-li k ní v důsledku rozdělení sloučením

Obdobně se postupuje při vyhotovení projektu rozdělení v případě rozdělení se založením nových spolků.

Smlouvu o rozdělení nebo projekt rozdělení schvaluje členská schůze. Ta může smlouvu o rozdělení nebo projekt rozdělení jen schválit nebo odmítnout. Obdobně dále platí postup zmíněný u fúze spolku. Pokud stanovy určí, že o fúzi nebo rozdělení spolku rozhoduje jiný orgán než členská schůze, použijí se pro takový orgán přiměřeně ustanovení o členské schůzi.

### 2. 8. 3 Ústav

Obecně prospěšné společnosti, jak je známe z dosud platné právní úpravy, jsou v novém občanském zákoníku transformovány v novou právnickou osobu – ústav – kterýžto institut v mnohém úpravu o. p. s. připomíná. Obecně prospěšné společnosti ve smyslu právní formy již nebudou moci nově vznikat, stávající však budou přetrvávat, nebo se budou moci v ústav transformovat.

---

<sup>102</sup>Rozdělení sloučením je institut, který umožňuje, aby jediným zápisem do veřejného rejstříku došlo k rozdělení zanikající společnosti a současně také ke sloučení takto rozdělených částí s již existujícími společnostmi.

### 2. 8. 3. 1 Definice

Ústav je právnickou osobou „založenou za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky. Ústav provozuje činnost, jejíž výsledky jsou každému rovnocenně dostupné za podmínek předem stanovených.“<sup>103</sup> Jak vidno, legální definice ústavu je obdobná jako současně definované obecně prospěšné společnosti.

Název ústavu musí obsahovat slova „zapsaný ústav“, nebo zkratku „z. ú.“ Ústav může provozovat obchodní závod nebo jinou vedlejší činnost, taková činnost však nesmí být na újmu jakosti, rozsahu a dostupnosti činnosti hlavní. Zisk z činnosti může ústav využít pouze k podpoře účelu, pro který byl založen, nebo k úhradě nákladů na vlastní správu.

### 2. 8. 3. 2 Založení ústavu

K založení ústavu dochází zakládací listinou nebo pořízením pro případ smrti. Pro založení jsou nutné tyto náležitosti zakladatelského jednání:

- ⌚ název ústavu, jeho sídlo
- ⌚ účel ústavu – předmět jeho činnosti, popřípadě předmět jeho podnikání
- ⌚ údaj o výši vkladu, popř. o nepeněžitém předmětu vkladu
- ⌚ počet členů správní rady, jména a bydliště jejich prvních členů
- ⌚ počet členů dozorčí rady, jména a bydliště jejich prvních členů, byla-li dozorčí rada zakladatelským jednáním zřízena
- ⌚ vnitřní organizace ústavu, není-li úprava vyhrazena statutu

---

103Zákon č. 89/2012 Sb., (Nový) občanský zákoník, § 402.

Paragraf 406 NObčz dále stanoví, že:<sup>104</sup>

- ⌚ o změnách zakladatelského právního jednání rozhoduje i za trvání ústavu zakladatel
- ⌚ není-li rozhodování zakladatele možné, nabývá jeho práva vůči ústavu osoba určená zakladatelským právním jednáním v rozsahu tam uvedeném, jinak je nabývá správní rada; v takovém případě se však k rozhodnutí správní rady o změně účelu ústavu nebo o jeho zrušení vyžaduje předchozí souhlas soudu.

### **2. 8. 3. 3 Vznik ústavu**

Vznik ústavu je spojen se zápisem do veřejného rejstříku.

### **2. 8. 3. 4 Ředitel**

Statutárním orgánem ústavu je jeho ředitel. Tento orgán může nést i jiné označení, ale nesmí být vyvolán klamný dojem o jeho povaze. Funkce ředitele vylučuje členství ve správní nebo dozorčí radě, popřípadě v jiném orgánu podobné povahy. Není-li zakládací listinou určeno jinak platí, že řediteli náleží obvyklá odměna. V takovém případě určí výši odměny ředitele nebo způsob jejího určení správní rada. Ředitelem se nemůže stát osoba odsouzená pro úmyslný trestný čin.

### **2. 8. 3. 5 Správní rada**

Členy správní rady jmenuje a odvolává zakladatel, není-li zakladatelským právním jednáním určen jiný způsob. Není-li možné, aby zakladatel svou pravomoc vykonával, členy volí a odvolává dozorčí rada, pokud byla zřízena. Pokud zřízena nebyla, volí a odvolává své členy sama správní rada. Není-li určeno jinak, je funkční období člena správní rady tříleté, člena lze volit i opakovaně. Členství ve správní radě se vylučuje se členstvím v dozorčí radě. Správní rada má pravomoc volit a odvolávat ředitele, dohlíží na výkon jeho působnosti a rozhoduje o právních jednáních vůči řediteli.

---

<sup>104</sup>Zákon č. 89/2012 Sb., (Nový) občanský zákoník, § 406.

Okruh činností správní rady (pokud zakladatelské právní jednání neurčí jinak) je stanoven v § 411 NObčz:

- ⌚ schvaluje rozpočet, řádnou a mimořádnou účetní závěrku a výroční zprávu ústavu
- ⌚ rozhoduje o provozu obchodního závodu nebo jiné vedlejší činnosti ústavu
- ⌚ rozhoduje o změně předmětu činnosti ústavu
- ⌚ uděluje předchozí souhlas k právnímu jednání, kterým ústav nabývá nebo pozbývá vlastnického práva k nemovitosti, práva autorského nebo průmyslového; zatěžuje vlastní nemovitost, zakládá jinou právnickou osobu nebo se na takové osobě podílí vkladem.
- ⌚ Uděluje předchozí souhlas k právnímu jednání, kterým ústav nabývá nebo pozbývá vlastnické právo k movité věci, jejíž hodnota je vyšší než hodnota zakázky malého rozsahu podle zákona upravujícího veřejné zakázky.
- ⌚ pokud tak určí zakladatelské právní jednání nebo je-li to účelné, vydá správní rada tzv. **Statut ústavu**, v němž upraví vnitřní organizaci ústavu a detaily jeho činnosti. Statut je zveřejněn ve sbírce listin, ve veřejném rejstříku nebo v sídle ústavu do něj může nahlížet a pořizovat si z něj výpisy, opisy nebo kopie každý.

### **2. 8. 3. 6 Výroční zpráva**

Ústav je povinen zveřejnit výroční zprávu nejpozději šest měsíců po skončení účetního období. Zveřejňuje se uložením do sbírky listin. Výroční správa obsahuje mimo jiné náležitosti také údaje o činnosti a hospodaření ústavu a o případných změnách zakladatelského právního jednání nebo změnách členství v orgánech ústavu.

### **2. 8. 3. 7 Zánik ústavu**

Ke zrušení ústavu dochází rozhodnutím soudu na návrh osoby, která osvědčí právní zájem tehdy, nenaplnuje-li tento ústav dlouhodobě účel, pro který byl založen.

## **3. Právní formy neziskových organizací v EU**

V souvislosti s uvědomováním si významu a důležitosti občanského sektoru je od 90. let viditelná snaha EU o širší zapojení veřejnosti a neziskových organizací do rozhodovacích procesů EU. Význam neziskových organizací je spatřován především v tom, že dokáží společensky začlenit různé druhy osob a zájmových skupin a pomáhají tak tlumit negativní jevy ve společnosti (kriminalita, ztáta sociální soudržnosti, nezaměstnanost, aj.) Již v této době usilovaly nevýdělečné organizace o formální uznání své role v EU i jednotlivých členských zemích, chyběla zde však jednotná pravidla, podle kterých by v této oblasti bylo možno postupovat.<sup>105</sup>

Evropská unie si je vědoma rozmanitosti neziskového sektoru, proto je legislativní úprava ponechána v rukou jednotlivých zemí, a EU své postavení nechává v roli partnerské. Je otázkou, zda by vůbec případná ucelená koncepce v rámci EU vedla ke zefektivnění činnosti neziskového sektoru.

---

105 ČEPELKA, O.: Průvodce neziskovým sektorem I, občanské sdružení Omega, Liberec 2003, ISBN 80-902376-3-0

### 3.1 Základní pojmy

#### Občanská společnost v pojetí Komise<sup>106</sup>

Pro definici pojmu občanská společnost vychází Komise z definice, kterou používá Evropský hospodářský a sociální výbor. Jde o soubor institucí, které působí na evropské úrovni, komunikují s orgány EU a jsou zapsány v registru CONECCS.<sup>107</sup>

Pod pojmem občanská společnost Komise rozumí:<sup>108</sup>

- ⌚ „sociální partnery“, čili subjekty, které se pohybují na trhu práce (odborníky, zaměstnavatelské svazy)
- ⌚ Neziskové organizace, které sdružují lidi se společným zájmem
- ⌚ Organizace socioekonomické oblasti (profesní sdružení, svazy podnikatelů, aj.)
- ⌚ tzv. Community-based organisations – organizace na lokální úrovni, které sledují hlavně zájmy svých členů
- ⌚ náboženské komunity

#### Partnerství

Nevýdělečné organizace vykonávají do jisté míry kontrolu rozhodnutí EU, především jsou ale jejich partnery. Partnerství se může realizovat

---

<sup>106</sup>Kde je v textu pojednáváno o Komisi, rozumí se Evropská komise.

<sup>107</sup> Jde o dobrovolnou databázi organizací občanského sektoru Evropy, které se účastní konzultací s Komisí. Pro registraci bylo zapotřebí splnit kritéria neziskovosti, odbornosti v jedné z oblastí politiky Komise, aktivity v oblasti, formálnosti, členské základny ve více než dvou včetně členských zemích a transparentnosti fungování. Databáze byla uzavřena, fungovala do roku 2007.

<sup>108</sup> VÍŠKOVÁ, D.: Politika Evropské unie vůči soukromým neziskovým organizacím, diplomová práce, Brno, MU2008, vedoucí práce Ing. Zuzana Prouzová

spolufinancováním projektů, vzájemným dialogem, konzultacemi<sup>109</sup>, nebo například účastí neziskových organizací na přípravě strategických rozvojových dokumentů. Čepelka rozlišuje čtyři typy partnerství:<sup>110</sup>

- mezi neziskovými organizacemi na evropské úrovni
- mezi neziskovými organizacemi a institucemi EU na evropské úrovni
- mezi neziskovým sektorem a veřejnou správou na národní a regionální úrovni
- na místní úrovni jako rozvojá spolupráce partnerů z různých sektorů

### **3. 1. 1 Evropské asociace a sítě neziskových organizací<sup>111</sup>**

Vytvářením asociací, sítí a názorových platforem mohou NO ovlivňovat EU. Z hlediska NO je sdružování nutností, jelikož evropské instituce komunikují pouze s výraznými reprezentanty sektoru. Čepelka rozlišuje „sítě“ a „asociace“. Sítě jsou rozsáhlé organizace s celonárodní nebo evropskou působností. Typickým znakem je to, že nejsou nadřazené svým členům. Zprostředkují kontakt mezi jednotlivými členy. Asociace oproti tomu mají své stanovy a vztahy mezi členy jsou více formální. Příkladem jsou různá hnutí, federace, mezinárodní organizace aj. Oblast jejich zaměření se různí, typicky jsou zastoupeny oblasti občanských práv, životního prostředí, etnických menšin, atd.<sup>112</sup>

---

109Prostřednictvím konzultací se Komise snaží do tvorby jednotlivých politik zapojit co nejširší spektrum zúčastněných stran.

110ČEPELKA, O.: Průvodce neziskovým sektorem I, občanské sdružení Omega, Liberec 2003, ISBN 80-902376-3-0

111 Občanská společnost [online]. [cit. 25.2.2013], dostupné na webu obcan.ecn.cz

112ČEPELKA, O.: Průvodce neziskovým sektorem I, občanské sdružení Omega, Liberec 2003, ISBN 80-902376-3-0

Největší platformou občanských organizací v Evropě dle uvedeného zdroje je Civil Society Contact Group – kontaktní skupina občanské společnosti, která sdružuje největší sítě evropských NO:<sup>113</sup>

- ⌚ Social platform – sociální problematika
- ⌚ Concord – oblast humanitární pomoci a rozvoje
- ⌚ Human rights and Democracy Network – oblast lidských práv
- ⌚ Green 9 – oblast životního prostředí
- ⌚ European Women’s Lobby – oblast rovných příležitostí a ženských práv
- ⌚ Evropské fórum pro umění a kulturní dědictví (EFAH)
- ⌚ Evropská obchodní unie (ETUC)

### 3. 2 Mezinárodní prameny práva na sdružování

Úprava sdružování je obsažena v následujících mezinárodních dokumentech, které byly implementovány do našeho právního řádu a jimiž je tedy Česká republika vázána:<sup>114</sup>

#### ⌚ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Významný pro téma této diplomové práce je především článek 22, který říká:

*„1. Každý má právo na svobodu sdružovat se s jinými, i právo zakládat na ochranu svých zájmů odborové organizace a přistupovat k nim.*

*2. Výkon tohoto práva nesmí být žádným způsobem omezován, výjimkou jsou omezení, jež jsou stanovena zákonem a jež jsou nutná v demokratické společnosti*

---

<sup>113</sup> Internetové stránky Občanská společnost. Evropské nevládní neziskové organizace a jejich sítě [online]. [cit. 2013-25-2], dostupné na [www.obcan.ecn.cz](http://www.obcan.ecn.cz)

<sup>114</sup>LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, disertační práce, ZČU Plzeň, 2011., str. 35



*v zájmu národní nebo veřejné bezpečnosti, veřejného pořádku, ochrany veřejného zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných. Nic v tomto článku nebrání omezit zákonem výkon tohoto práva příslušníkům ozbrojených sil a policie.*

*3. Nic v tomto článku neopravňuje smluvní strany Úmluvy Mezinárodní Organizace práce z roku 1948 o svobodě sdružování a ochraně práva organizovat se, aby přijaly zákonodárná opatření, jež by prejudikovala záruky stanovené v tomto Paktu nebo aplikovala právo jiným způsobem, jenž by tyto záruky prejudikoval.*<sup>115</sup>

### 🕒 **Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech**

K podpisu obou paktů došlo na půdě OSN v New Yorku 7. října 1968. Jelikož Česká republika vstoupila do všech mezinárodních závazků tehdejší ČSFR, stala se smluvní stranou paktů již od okamžiku svého vzniku.<sup>116</sup>

### 🕒 **Úmluva mezinárodní organizace práce (ILO) č. 87 o svobodě sdružování a ochraně práva odborově se organizovat**

Tato úmluva byla přijata 9. července 1948 v San Francisku, v platnost pro ČSSR vstoupila 21. 1. 1965. K formální publikaci došlo až přenesením textu Úmluvy do československého právního řádu sdělením federálního ministerstva zahraničí č. 489/1990 Sb.<sup>117</sup>

Úmluva obsahuje možnost vzniku pracovníků i zaměstnavatelů s podmínkou, že se členové podřídí stanovám těchto organizací. Veřejné orgány nesmějí zasahovat do jejich činnosti způsobem, který by omezoval nebo bránil výkonu práva těchto organizací vypracovávat své stanovy, svobodně volit své zástupce, organizovat svoji správu a činnost a

---

115Mezinárodní pakt o občanských a politických právech dostupný na webové stránce OSN - [www.osn.cz](http://www.osn.cz)

116Mezinárodní pakt o občanských a politických právech dostupný na webové adrese [www.vlada.cz](http://www.vlada.cz)

117LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, disertační práce, ZČU Plzeň, 2011., str. 35

formulovat svůj program. Tyto organizace nepodléhají rozpuštění nebo pozastavení administrativní cestou.<sup>118</sup>

### 🕒 **Evropská sociální charta**

ČSFR přistoupila k této chartě 27. května 1992. Charta zakotvuje právo pracovníků i zaměstnavatelů svobodně se sdružovat za účelem ochrany svých hospodářských a sociálních zájmů ve vnitrostátních i mezinárodních organizacích. Toto právo nesmí být omezeno vnitrostátním právem.<sup>119</sup>

### **3. 3. Komparace legislativy ČR s politikou EU**

Evropská unie se vůči nevládním neziskovým organizacím z legislativního hlediska vymezuje pouze vydáváním směrnic a doporučení.<sup>120</sup> Právní úprava týkající se neziskového sektoru je v rukou jednotlivých členských států. Legislativa České republiky v oblasti neziskového sektoru byla po mnohaleté roztržitém a nejednotě sjednocena do podoby souladné s politikou EU Novým občanským zákoníkem, jak je uvedeno na jiném místě této práce. Sjednocení úpravy v rámci EU je dle autorova názoru velmi obtížné. Zvýšila by se sice transparentnost dotační politiky, ovšem každá země pojímá neziskový sektor více či méně odlišným způsobem a jednotné sjednocení tedy není žádoucí.

Bližší pojednání o tomto tématu by dalece přesahovalo možnosti této diplomové práce, pozornost je proto dále pro porovnání věnována úpravě neziskového sektoru v jiných zemích Evropy.

---

118 Úmluva Mezinárodní organizace práce (ILO) č. 87, o svobodě sdružování ochraně práva odborově se organizovat, čl. 2-4.

119 Evropská sociální charta

120 VÍŠKOVÁ, D.: Politika Evropské unie vůči soukromým neziskovým organizacím, diplomová práce, Brno, MU2008, vedoucí práce Ing. Zuzana Prouzová

### 3. 4 Úprava neziskového sektoru ve vybraných státech EU<sup>121</sup>

Nevýdělečný sektor je v každém státě EU vymezen trochu rozdílným způsobem. Většina států EU pracuje se statutem veřejné prospěšnosti, nebo neziskovosti, které za předem stanovených podmínek uděluje soud, finanční úřad či jiná instituce. Pouze některé státy mají vlastní zákon o veřejné prospěšnosti a dobrovolnictví, resp. zákon o veřejně prospěšných organizacích, který termíny jasně definuje. Snaha o právní zakotvení veřejné prospěšnosti se v posledních letech zintenzivnila, vytvářejí se základní oblasti, které splňují předpoklady pro získání statutu veřejné prospěšnosti. Podmínkou je, že „poskytované služby mají sloužit potřebným cílovým skupinám, nejsou exkluzivní a nejsou poskytovány pro určitou elitu.“<sup>122</sup>

Najít typ neziskové organizace, který by byl podoben právní formě o. p. s. je obtížné, kvůli jejímu zvláštnímu charakteru. Obecně prospěšná společnost patří spíše do skupiny nadací – je tvořena souborem majetku, je však přítomen i nepřilíš podstatný korporátní prvek. Důležitý je účel tohoto typu organizace – poskytování obecně propěšných služeb.<sup>123</sup>

Zvláštní úprava obecně prospěšných společností je z hlediska mezinárodního srovnání unikátní. Z pohledu legislativy USA jde např. o tzv. operující nadace bez nadačního jmění nebo o neziskové korporace bez členství.<sup>124</sup>

Jak píše Basovníková, v evropských právních systémech je možno nalézt ekvivalenty budoucí formy o. p. s. - ústavy. Uvádí, že právnícká osoba typu ústav se některých zemích vyskytovala hlavně v minulosti.

---

121 Jsou vybrány na základě podobnosti systémů z hlediska srovnávací právní vědy.

122 VÍŠKOVÁ, D.: Politika Evropské unie vůči soukromým neziskovým organizacím, diplomová práce, Brno, MU2008, vedoucí práce Ing. Zuzana Prouzová

123 KRÁTKÁ, M.: Problematika založení obecně prospěšné společnosti na příkladu Sluňákova, bakalářská práce, Masarykova univerzita, Olomouc 2008.

124 PAJAC, P., DENVEROVÁ, L.: Právní základy fungování neziskového sektoru v ČR. In Goulli, Frič: Neziskový sektor v ČR.

Jako příklad uvádí německé Anstalten nebo francouzské EPIC a EPA. V těchto případech sice jde o ústavy, které spravují určitý majetek a poskytují veřejně prospěšné služby, vše se ale děje pod kontrolou státu. Úlohu soukromoprávních neziskových organizací zpravidla plní jiný typ organizace – nadace, nebo některý z typů korporací.<sup>125</sup>

## **Německo<sup>126</sup>**

Úprava spolkového práva je obsažena v Občanském zákoníku (Bürgerliches Gesetzbuch). Pojmem právnická osoba se v německém právu rozumí osoba se samostatnou organizací osob a majetku, která slouží společnému účelu<sup>127</sup> a je právním řádem uznávána jako subjekt práva.<sup>128</sup> Spolčovací právo je zakotveno v Ústavě, zákon pak rozlišuje spolky:

- ⌚ bez právní způsobilosti – Lego tento druh spolku s jistou benevolencí přirovnává ke smlouvě o sdružení, avšak poukazuje na rozdíl, kdy německá úprava odkazuje analogicky na použití právní úpravy o společnosti.
- ⌚ právně způsobilé – tento druh spolku je charakterizován jako dobrovolné sdružení lidí za účelem dosažení společenského účelu, spolek spravuje majetek a je nezávislý na změně členů. Jako o ideálním hovoří literatura o spolku bez hospodářského účelu. Ideální spolek, který je blízký naší spolkové legislativě, vzniká bez spolupůsobení orgánů státní moci, tj. není zde povolovací režim. Právnickou osobou se stává zápisem do spolkového rejstříku za splnění zákonem stanovených podmínek. Zakladatelů spolku musí

---

125 BASOVNÍKOVÁ, I.: Nadační ústavy – budoucnost nebo minulost organizací sdružujících majetek i poskytujících služby? Brno. 2006.

126LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, disertační práce, ZČU Plzeň, 2011.

127 Tímto účelem německá legislativa myslí zejména dosahování veřejného blaha v oblastech materiálních, duchovních nebo morálních, v realizaci charitativních a dobrovolných organizací podporujících osoby v nouzi, nebo v aktivitách ve vztahu k církvi – náboženské služby, vzdělávání, apod.

128 LEIPOLD, D.: BGB I.: Einführung und Allgemeiner, Teil. 4. vydání: Mohr Siebeck, 2007 in LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, disertační práce, ZČU Plzeň, 2011., str. 125

být alespoň 7, ale judikatura dovodila, že u náboženských spolků stačí zakladatelé tři.<sup>129</sup>

Německý řád reguluje i náležitosti stanov, které musejí mít písemnou formu, musí obsahovat název spolku, sídlo, účel spolku a určení, že se jedná o spolek s právní subjektivitou, ustanovení o vzniku a zániku členství, údaj o výši členských příspěvků a způsob ustavení správní rady.<sup>130</sup> Název spolku může být libovolný, pokud není zjevně zavádějící, právní forma je označena povinným dodatkem „e.V.“ (eingetragener Verein).

Statutárním orgánem spolku je představenstvo, které musí být jmenováno rozhodnutím členské schůze před podáním návrhu na zápis spolku k příslušnému rejstříkovému soudu. Členové představenstva jsou voleni a odvoláváni členskou schůzí, která představuje vrcholný orgán spolku, nebo jiným stanoveným orgánem. Pokud stanovy netvrdí opak, je člen představenstva odvolatelný kdykoli.

K zániku spolku dochází několika způsoby:

- ⌚ rozhodnutím o rozpuštění spolku – k tomu je zapotřebí souhlasu alespoň tří čtvrtin přítomných členů
- ⌚ uplynutím doby, na kterou byl založen
- ⌚ zrušením rejstříkovým soudem – například z důvodu poklesu členů pod zákonem stanovenou mez
- ⌚ pokud ideální spolek vyvíjí hospodářskou činnost v rozporu se stanovami

Německá právní úprava zná i institut tzv. neregistrovaného spolku, který je jednou z možností pokračování existence po zrušení spolku.

---

<sup>129</sup>LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, disertační práce, ZČU Plzeň, 2011., str. 126

<sup>130</sup>Informační servis pro NNO, Nadace a nadační fond [online]. [cit.2013-2-25], dostupné na internetové stránce new.ecn.cz

## **Belgie<sup>131</sup>**

Základní právní normou je zákon z roku 1921 ve znění pozdějších předpisů, který přiznává povahu PO neziskovým sdružením a veřejně prospěšným institucím.

Základním znakem neziskového sdružení je, že se nevěnuje průmyslovým a obchodním operacím ani nevyvíjí činnost směřující k hmotnému prospěchu svých členů.

Vznik neziskového sdružení váže belgická úprava se dnem, kdy jsou stanovy sdružení spolu se seznamem členů správní rady uveřejněny v přílohách Monitoru.<sup>132</sup> Zde se zveřejňují rovněž veškeré změny stanov.

Mezi povinné náležitosti stanov patří na naše poměry nezvyklé uvedení jména, příjmení, povolání a národnosti členů, či maximální výše příspěvků, které jsou členové povinni odvádět. Orgány sdružení jsou valná hromada a správní rada, která zastupuje sdružení navenek.

Pokud jde o otázku vlastnických vztahů, sdružení smí mít v držbě pouze takový nemovitý majetek, který je nezbytný k naplňování cílů sdružení. Pro bezúplatné nabytí majetku neziskovým sdružením je nutné schválení, které má podobu královského výnosu. Belgický zákon rovněž hovoří o veřejně prospěšných organizacích, ovšem spíše ve smyslu našich nadací.

## **Francie**

Základním právním předpisem upravujícím sdružování je zákon z roku 1901 (z. o asociační smlouvě). Zákon umožňuje jakékoliv formy neformálního sdružování. Neziskový sektor je představován dvěma hlavními typy neziskových organizací – nadacemi a asociacemi.<sup>133</sup> V

---

131Informační servis pro NNO, Nadace a nadační fond [online]. [cit.2013-2-25], dostupné na internetové stránce new.ecn.cz

132Obdoba našeho Obchodního věstníku.

133 BASOVNÍKOVÁ, I.: Nadační ústavy – budoucnost nebo minulost organizací sdružujících majetek i poskytujících služby? Brno. 2006.

otázkách formálního sdružování existuje zde ohlašovací povinnost, kdy ohlášení vznikajícího sdružení musí být provedeno na prefektuře departmentu nebo na jiném místě příslušném dle zamýšleného sídla sdružení.

Ohlášení obsahuje:

- ⌚ název a cíl sdružení
- ⌚ sídlo a jeho zařízení
- ⌚ jména a příjmení, povolání, bydliště a národnost osob, které jsou pověřeny správou nebo řízením sdružení

Zveřejňování sdružení probíhá prostřednictvím Journal Officiel. Sdružení je francouzským právem definováno jako smlouva, na základě které sdružují dvě nebo více osob trvalým způsobem své znalosti nebo činnosti za jiným účelem, než dělení zisku s tím, že sdružení je řízeno obecnými principy závazkového smluvního práva. Tato smlouva je označována jako stanovy sdružení.<sup>134</sup> Zvláštností je, že orgán veřejné moci není oprávněn posuzovat, zda stanovy odporují zákonu. To v důsledku znamená, že pokud prefektura zjistí, že stanovy jsou proti zákonu nebo dobrým mravům, ale formální náležitosti jsou splněny, musí i přesto vydat potvrzení a až následně může podniknout kroky vedoucí k zániku sdružení.<sup>135</sup>

*Zákon stanoví trestní odpovědnost „zakladatelů, ředitelů nebo členů správní rady sdružení, kteří si podrží své funkce nebo znovu vytvoří sdružení po rozsudku o rozpuštění. Stanoví se finanční tresty a trest odnětí svobody v délce 6 měsíců – jeden rok.“<sup>136</sup>*

---

134 LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, [disertační práce], ZČU Plzeň, 2011.

135LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, disertační práce, ZČU Plzeň, 2011.

136Informační servis pro NNO, Nadace a nadační fond [online]. [cit.2013-2-25], dostupné na internetové stránce new.ecn.cz

## Slovensko<sup>137</sup>

První fáze legislativní úpravy neziskových organizací byla na Slovensku společná s naší, proto je i současná úprava neziskové sektoru té české do jisté míry podobna.

Slovenská legislativa rozlišuje mezi nevládními neziskovými organizacemi občanská sdružení, nadace, neziskové organizace poskytující všeobecně prospěšné služby, neinvestiční fondy, organizace s mezinárodním prvkem.

Tématu práce nejbližší neziskové organizace poskytující všeobecně prospěšné služby definuje zákon č. 213/1997 Zb., o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby. Organizace je zde definována jako právnická osoba, jejímž předmětem činnosti je poskytování prospěšných služeb na území SR. Tento ty neziskových organizací je tak v podstatě ekvivalentem českých obecně prospěšných společností.

### **Další evropské země**

Podle studie International Centre for Not-for-profit Law (ICNL)<sup>138</sup>, existují ve střední a východní Evropě dva základní společné typy neziskových organizací – sdružení a nadace. Přibližně polovina zemí regionu zná ještě další formy neziskových organizací.

V následující tabulce jsou vytyčeny právní formy neziskových organizací jednotlivých zemí založené na výše zmíněné studii:

---

137KRÁTKÁ, M.: Problematika založení obecně prospěšné společnosti na příkladu Sluňákova, bakalářská práce, Masarykova univerzita, Olomouc 2008.

138 RUTZEN, D., DURHAM, M.: Overview of NGO framework in Central and East Europe in KRÁTKÁ, M.: Problematika založení obecně prospěšné společnosti na příkladu Sluňákova, bakalářská práce, Masarykova univerzita, Olomouc 2008.



Země	Sdružení	Nadace (trvalá)	Fond (dočasný)	Otevřená nadace	Obecně prospěšná společnost	Jiné
Albánie	Sdružení	Nadace			Centrum	
Bosna a Hercegovina	Sdružení	Nadace			Centrum	
Bulharsko	Sdružení	Nadace				
Chorvatsko		Nadace	Fond			
Česká Republika	Sdružení	Nadace	Fond		Obecně prospěšná společnost	Příspěvková organizace, Účelová zařízení církví
Estonsko	neziskové sdružení	Nadace				Neziskové společnosti
Maďarsko	Společnost	Nadace		Otevřená nadace	Veřejně prospěšná společnost	
Lotyšsko	Veřejné organizace			Otevřená nadace	Nezisková organizace	
Litva	Sdružení			Dobročinný ústav a Sponzorský fond	Veřejná instituce	
Makedonie	Občanské sdružení, Sdružení cizinců	Nadace				
Polsko	Sdružení, jednoduché sdružení	Nadace				
Rumunsko	Sdružení	Nadace				

*Ilustrace 2: Základní typy neziskových organizací v zemích střední a východní Evropy, Zdroj: BASOVNÍKOVÁ, I.: Nadační ústavy - budoucnost nebo minulost organizací sdružujících majetek i poskytujících služby? Brno. 2006*

## Závěr

Práce teoreticky vymezuje oblast nevýdělečného sektoru a některé v něm působící organizace. Definování neziskového sektoru přináší základní problém s terminologií, která je v této oblasti značně přebujelá až balastní. Praxí zejména společenských věd používané termíny právní řád mnohdy nezná. Práce shrnuje základní terminologii, snaží se o definici jednotlivých pojmů, vysvětluje míru synonymity jednotlivých výrazů, podává historický exkurz do problematiky.

Práce se dále věnuje právní úpravě vybraných nevládních neziskových organizací v právním řádu ČR, kdy je pozornost věnována především sdružením podle zákona č. 83/1990 Sb. a právní úpravě obecně prospěšných společností.

Práce porovnává kritizovanou a častokrát novelizovanou právní úpravu zákona č. 248/1995 Sb. o obecně prospěšných společnostech s úpravou totožné materie v Novém občanském zákoníku, jež vyrovnává trend nastavený dosud platným, socialisticky laděným občanským zákoníkem, a sice odchylování od standardů právní kultury kontinentální Evropy. Na tomto místě je nutno podotknout, že kompletace roztroušených právních úprav v jeden kodex byla významným a velmi potřebným momentem české legislativy. Nový občanský zákoník je dokumentem slučitelným s mezinárodními smlouvami, kterými je ČR vázána i s právními akty evropských společenství a je dokladem vývoje českého právního myšlení.

V závěru práce jsou zmíněny některé státy EU vybrané na základě společného kontinentálního typu právní kultury, který vychází z tradice evropského právního myšlení. Porovnáním lze dojít k závěru, že obecná materie úpravy neziskového sektoru je si napříč jednotlivými evropskými státy velmi nepodobná, má svá charakteristická specifika, která jsou dána především různou historií a tradicemi, ze kterých právo v daných zemích vychází.

## **Resumé**

Work theoretically determines the non-profit sector and some of involved organizations. Problem is with defining term „third sector“. In this area there are plenty of ballast therms. Many therms that law does not know are used in practice.

Work summarizes the basic terminology, tries to define basic therms and gives a historical excursion into this issue.

This paper is focused on the non-profit sector under the legal order of the Czech republic. Work is trying to compare old and new legislation in this area.

Conclusion contains comparation with some european countries selected on basis of common continental legal culture. The general arrangements of non-profit organisations during Europe is very dissimilar.

# Seznam použité literatury

## **Základní**

DVOŘÁK, T.: Obecně prospěšná společnost. Vyd. 1. Praha : ASPI Publishing, 2004. ISBN 80-86395-92-8.

HURDÍK, J.: Zákon o nadacích a nadačních fondech: komentář. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 1998. ISBN 80-7179-199-7(C.H.

TELEC, Ivo: Spolkové právo. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 1998.

ISBN 80-7179-194-6.

ŠAFRÁNKOVÁ, I.: Nevýdělečné organizace : daně - právo 2005. null. Praha : ASPI, 2005. ISBN 80-7357-076-9.

## **Ostatní:**

BASOVNÍKOVÁ, I.: Nadační ústavy – budoucnost nebo minulost organizací sdružujících majetek i poskytujících služby? Brno. 2006.

BROGAN, H.: Alexis de Tocqueville: prorok demokracie ve věku revoluce, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2011. ISBN 978-80-7325-251-9.

ČEPELKA, O.: Průvodce neziskovým sektorem Evropské unie. Liberec: Omega, 2003.

DRUCKER, P.F.: Řízení neziskových organizací - Praxe a principy, 1. vydání. Management Press, Praha, 1994.

DUBEN, R.: Neziskový sektor v ekonomice a společnosti, CODEX Bohemia, Kladno 1996, s.86.

ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. Praha: Linde, 2001.

FRIČ, P. a kol.: Strategie rozvoje neziskového sektoru, Praha, 2000.

FRIČ, P., GOULLI, P.: Neziskový sektor v ČR, Eurolex Bohemia, Praha, 2001.

HALADEJOVÁ, Š.: Neziskový sektor, bakalářská práce, ZČU Plzeň. 2010.

HURDÍK, J.: Právní osoby a jejich typologie, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2003.

KLÍMA, K. et al.: KOMENTÁŘ K ÚSTAVĚ A LISTINĚ, 2. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.

KLIMEŠ, L. a kol.: Slovník cizích slov, Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1983, str. 639.)

KNAPP, V.: Teorie práva, 1. vydání. Praha, C.H.Beck, 1995.

Kol. Autorů: Čítanka pre pokročilé neziskové organizácie, Centrum prevencie a riešenia konfliktov, Partners for democratic change – Slovakia, Bratislava, 2000., ISBN 80-968095-3-9

KRÁTKÁ, M.: Problematika založení obecně prospěšné společnosti na příkladu Sluňákova, bakalářská práce, Masarykova univerzita, Olomouc 2008.

LEGO, J.: Právní úprava neziskového sektoru, disertační práce, ZČU Plzeň, 2011.

MARKOVÁ, H.: Zákon o daních z příjmů. Komentář, I. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2006.

REKTOŘÍK, J. a kol.: Organizace neziskového sektoru. Základy ekonomiky, teorie a řízení. III. Vydání, Praha: EKOPRESS, 2010.

SALAMON, Lester M.: Rozsah a zdůvodnění neprofitního sektoru, Poučení ze západních zkušeností, The Agency for Internal Development, Maryland, 1992.

SKOVJASA, M., a kol.: Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice. Portál, Praha, 2010.

ŠKARABELOVÁ, S. A kol.: Když se řekne nezisková organizace: příručka pro zastupitele krajů, měst a obcí. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002.

### **Zahraniční literatura**

FLORA, P.: Growth to Limits: The Western European Welfare States Since World War II., Walter de Gruyter. New York, 1986.

PÉREZ-DÍAZ, V.: El malestar de la Democracia, Crítica, 2008. ISBN: 978-84-8432-986-2, do angličtiny přeložila Julie Scales (The crisis of democracies)

SALAMON, Lester M., ANHEIER, Helmut K.: Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally. Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no. 22, edited by Lester M. Salamon and Helmut K. Anheier. Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies, 1996., str. 3. ISBN 1-886333-26-2

YOUNG, D.R.: If not for profit, for What?, Levington books, 1983.

### **Články v časopisech a sbornících**

DOHNALOVÁ, M.: Sociálně ekonomické souvislosti občanské společnosti, in Občanský sektor – studie a souvislosti, sborník textů. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Praha 2002, str. 113-114.

HUĐCOVÁ, Z.: Neziskový sektor a nezisková organizace, in Právní rádce, č.7, ročník 2003.

MÜLLER, K.: Stručná historie a filosofické tradice konceptu občanské společnosti, in Panorama biologické a sociokulturní antropologie 17, Občanská společnost: minulost- současnost

SOKOL, J.: Společnost jako komunikace, in Občanský sektor, studie a souvislosti, sborník textů, FHS UK, Praha 2002. str. 5.

### **Právní předpisy a judikatura**

Dekret č. 253 z roku 1852, zákon o spolcích

Z. č. 134/1867 Ř.z. O právu spolčovacím

Zákon č. 68/1951 Sb. O dobrovolných organizacích a shromážděních

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Úmluva Mezinárodní organizace práce (ILO) 489/1990 Sb.

Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů

usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

### **Online zdroje**

OUTLÁ, A., OUTLÁ V.: Neziskový sektor, studie dostupná na webu Ministerstva vnitra ČR [www.mvcr.cz/soubor/studie-outle-pdf.aspx](http://www.mvcr.cz/soubor/studie-outle-pdf.aspx)

STANFORD ENCYCLOPEDIA OF PHILOSOPHY dostupná na [plato.stanford.edu](http://plato.stanford.edu)

Centrum pro výzkum neziskového sektoru dostupné na webové adrese <http://cvns.econ.muni.cz>

OPTIMUM ONLINE the journal of public sector management, vol. 42, no.4, 2012.

[www.vlada.cz](http://www.vlada.cz)

<http://www.euroskop.cz>

<http://europa.eu.int/>

<http://eur-lex.europa.eu/cs/index.htm>

<http://www.evropska-unie.cz/cz>

<http://www.mzv.cz>

<http://eu.ihned.cz/>

<http://www.ngo-eu.cz>

<http://www.eufonie.cz>

[http://europa.eu.int/comm/civil\\_society/coneecs/](http://europa.eu.int/comm/civil_society/coneecs/)